CEZA NORMUNUN ÖNGÖRÜLEMEYEN YARGISAL YORUMUNUN AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NDE DÜZENLENEN KANUNİLİK İLKESİNE AYKIRILIĞI

Hakan Serdar ÇÖPOĞLU*

Bu makale, hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK-ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

* Av. Dr., Ankara Barosu.

E-posta: hserdaralc@gmail.com **ORCID:** 0000-0001-6629-0926

Makale Geliş Tarihi: 19 Ocak 2026 **Makale Kabul Tarihi:** 19 Haziran 2026

Atıf Önerisi: ÇÖPOĞLU, Hakan Serdar, "Ceza Normunun Öngörülemeyen Yargısal Yorumunun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Düzenlenen Kanunilik İlkesine Aykırılığı", Ankara Barosu Dergisi, Temmuz 2026, Cilt: 84, Sayı: 3, s. 1483-1525.

CEZA NORMUNUN ÖNGÖRÜLEMEYEN YARGISAL YORUMUNUN AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NDE DÜZENLENEN KANUNİLİK İLKESİNE AYKIRILIĞI

ÖZ

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Bundan böyle AİHM veya Mahkeme şeklinde ifade edilecektir)'nin, kanunilik ilkesi bağlamında, Türkiye aleyhine verdiği ihlal kararlarının bir kısmı öngörülemeyen yargısal yorumdan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple çalışmada, ceza normunun yargısal yorumunun, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Bundan böyle AİHS veya Sözleşme şeklinde ifade edilecektir)'nde düzenlenen kanunilik ilkesine ve dolayısıyla öngörülebilirlik kriterine uygunluğu hususunun incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede konu, yalnızca yargısal yorum bakımından ele alınmış, ceza normunun öngörülebilirlik kriterine uygunluğu hususuna kısaca değinilmiştir. Çalışmada, AİHM'nin kanunilik ilkesi ile ilgili içtihadı esas alınmış; konunun çerçevesini aşmamak amacıyla Anayasa Mahkemesi'nin konuya yaklaşımına ise kısaca değinilmekle yetinilmiştir. Bunun yanında çalışmada konuyla ilgili tüm AİHM kararları değil, Mahkeme'nin yaklaşımını ortaya koyan, içtihadın gelişiminde belirleyici rol oynayan kararlar incelenmiştir. İnceleme sonucunda, yargısal yorumun suçun özüyle uyumlu ve makul ölçüde öngörülebilir olduğu takdirde AİHS m. 7 kapsamında öngörülebilirlik kriterini karşıladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kanunilik ilkesi, AİHS madde 7, öngörülebilirlik, ceza normu, öngörülemeyen yargısal yorum.

THE UNFORESEEABLE JUDICIAL INTERPRETATION OF THE CRIMINAL PROVISIONS AS A VIOLATION OF THE PRINCIPLE OF LEGALITY ENSHRINED IN THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

ABSTRACT

A number of the violation judgments delivered by the European Court of Human Rights (ECtHR) against Turkey in the context of the principle of legality stem from the unforeseeability of judicial interpretation. Accordingly, this study aims to examine whether the judicial interpretation of criminal provisions complies with the principle of legality enshrined in the European Convention on Human Rights (ECHR), and consequently with the requirement of foreseeability. In this context, the study focuses primarily on judicial interpretation, while the compliance of criminal provisions themselves with the foreseeability requirement is addressed only briefly. The study is based mainly on the ECtHR's jurisprudence under Article 7 of the Convention, whereas the approach of the Turkish Constitutional Court has been briefly addressed in order not to exceed the scope of the study. Furthermore, this study does not examine all ECtHR judgements relating to the subject; rather, it is tried to be analysed selected leading judgements that reflect the Court's approach, and that have played a significant role in the development of its case-law. The study concludes that, under Article 7 of the ECHR, a judicial interpretation meets the foreseeability requirement if it is consistent with the essence of the offence and is reasonably foreseeable.

Keywords: The principle of legality, article 7 of the European Convention on Human Rights, foreseeability, criminal provision, unforeseeable judicial interpretation.

GİRİŞ

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin, Sözleşme'nin 7. maddesinde düzenlenen kanunilik ilkesi kapsamında verdiği ihlal kararlarının bir kısmı ceza normunun yeterince açık ve anlaşılır olmamasından, diğer bir kısmı ise öngörülemeyen yargısal yorumundan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, ceza normunun öngörülemeyen yargısal yorumu, kişilerin kanunilik ilkesine aykırı şekilde soruşturmaya ve/veya kovuşturmaya maruz kalmasına ve mahkûm edilmesine neden olabilmektedir.

Doktrinde, bu konudaki çalışmaların ceza normunun öngörülebilirliği üzerine yoğunlaştığı; ancak normun yargısal yorumunun bu kriter bakımından taşıdığı önemin ayrı ve sistematik bir incelemeye konu edilmediği görülmektedir. Bu çalışma ile AİHM içtihadı çerçevesinde öngörülebilir yargısal yorumun sınırları ortaya konularak literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede çalışmanın temel araştırma sorusu, ceza normunun yargısal yorumunun, hangi koşullarda Sözleşme m. 7 kapsamında öngörülebilirlik kriterine uygun kabul edildiğinin ortaya konulmasıdır. Bu doğrultuda çalışmada, AİHM'nin kanunilik ilkesine ilişkin içtihadı[1] ve konuya ilişkin doktrin esas alınmış; konunun çerçevesini aşmamak amacıyla Anayasa Mahkemesi'nin konuya ilişkin yaklaşımına kısaca değinilmekle yetinilmiştir. Bunun yanında çalışmada konuyla ilgili tüm AİHM kararları değil, Mahkeme'nin yaklaşımını ortaya koyan, içtihadın gelişiminde belirleyici rol oynayan kararlar incelenmiştir. İnceleme sonucunda, yargısal yorumun suçun özüyle uyumlu ve kişi bakımından makul ölçüde öngörülebilir olmasının esas olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu kapsamda çalışmanın ilk bölümünde öngörülebilirlik kriteri incelenecek, ikinci bölümünde ise ceza normunun yargısal yorumu öngörülebilirlik kriteri bakımından değerlendirilecek ve öngörülebilir ve öngörülemeyen yargısal yorumu birbirinden ayıran ölçütler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

[1] İçtihat (case-law) kavramı, AİHM uygulaması çerçevesinde, emsal olarak kabul edilen kararlardaki hukuk kuralının belirlenmesi veya yorumlanması konusunda yapılan açıklamalardır. Bkz. Kemal Gözler, İnsan Hakları Hukuku, 3. Baskı (Ekin Yayınevi, 2020), 486. Dolayısıyla çalışmada, Mahkeme'nin ilgili normun yorumlanmasında benimsediği yaklaşımı ifade için içtihat, aksine, tekil bir davadan bahsedildiğinde ise karar (judgement) kavramı kullanılacaktır.

I. AİHS MADDE 7 ÇERÇEVESİNDE ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK KRİTERİ

A. GENEL OLARAK KANUNİLİK İLKESİ

Hukuk devletinin kurucu unsurlarından birisi ve hukuk güvenliği ilkesinin ceza hukukundaki en önemli görünümü, kanunilik ilkesidir.[2] Tarihi gelişimine bakıldığında[3], Aydınlanma döneminin ceza hukukuna bir armağanı olan[4] ilke, günümüzde Türk Hukukunda[5], mukayeseli hukukta[6], birçok uluslararası belgede ve AİHS'de düzenleme altına alınmıştır.

---

[2] Ali Emrah Bozbayındır, Kanunilik İlkesi ve Özel Ceza Kanunları, (TÜSİAD Yayınları, 2013), 14; Ezgi Aygün Eşitli, "Suçların ve Cezaların Kanuniliği İlkesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 104, (2013), 229.

[3] İlkenin tarihi gelişimi, Türk hukuku, mukayeseli hukuk ve uluslararası belgelerdeki yeri için bkz. Mehmet Emin Artuk, "Kanunilik ilkesi ve Tarihçesi", Ceza Hukukunda Kanunilik İlkesi içinde, (derleyen Yener Ünver), (Seçkin Yayıncılık, 2014), 39-59; Faruk Erem, Ahmet Danışman, Mehmet Emin Artuk, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı (Seçkin Yayınevi, 1997), 94; Güneş Okuyucu-Ergün, Ceza Kanunlarının Açıklığı İlkesi, (Yetkin Yayınları, 2023), 34-47; Abdullah Batuhan Baytaz, Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Yorum, (Doktora Tezi: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 10-55; Alejandro Lerena García, The principle of legality in international law: A study towards the reconciliation of justice and legality, (Doktora Tezi: Universidad Carlos III de Madrid and Aix-Marseille Université, 2023), 11-73; Timmerman, Legality in Europe: on the principle'nullum crimen, nulla poena sine lege'in EU law and under the ECHR., 25-34; ilkenin felsefi temelleri için bkz. Zeynep Esra Tarakçıoğlu, AİHM Kararları Işığında Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi, (Yüksek Lisans Tezi: Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 7-33; Göktürk Öcal, Aydınlanma Çağı'nda Ceza Hukuku Felsefesi ve Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi, (Yüksek Lisans Tezi: Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 96-109.

[4] İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 20. Baskı (Seçkin Yayıncılık, 2024), 120.

[5] Anayasa m. 38, TCK m.2., 7/1.

[6] İlkenin common law hukuk sisteminde uygulanması ile ilgili olarak bkz. Stanislaw Pomorski, American common law and the principle nullum crimen sine lege, 2. Baskı, (Polish Scientific Publishers, 1975); ilkenin Avrupa Birliği Hukukunda uygulanması ile ilgili olarak bkz. Mikhel Timmerman, Legality in Europe: on the principle'nullum crimen, nulla poena sine lege'in EU law and under the ECHR., (Doktora Tezi: European University Institute, 2018), 165-343.

İlkenin temel amacı, kanuni düzenlemeler vasıtasıyla kişilere davranışlarının sonuçları hakkında önceden bildirimde bulunarak, onları yasama, yürütme ve yargı organının keyfi uygulamalarına karşı koruma altına almaktır.[7] Ceza hukuku özelinde ise ilkenin amacı, devletin cezalandırma yetkisinin keyfi kullanımının önüne geçmektir.[8] Bilindiği üzere kişi özgürlüğüne en fazla müdahalede bulunabilecek olan alan ceza hukukudur.[9] Bunun için ceza normu kanunla açık ve anlaşılır bir şekilde[10] düzenlenmeli, yargı organınca da lafzına uygun olarak yorumlanmalıdır.

Bu çerçevede, suçta kanunilik ilkesi gereğince, hiç kimseye kanunun açıkça suç saymadığı bir fiilden dolayı ceza verilemez (*nullum crimen sine lege*) ve hiç kimsenin cezası kanunun açıkça cezayı arttırıcı bir neden olarak öngörmediği bir sebepten dolayı arttırılamaz. Cezada kanunilik ilkesi gereğince de hiç kimse belirli bir suç ile ilgili olarak kanunda düzenlenmeyen ya da düzenleme altına alınandan daha ağır bir ceza ile cezalandırılamaz (*nulla poena sine lege*).[11]

[7] Ali Şahin Kılıç, Maddi Ceza Hukukunda Anayasal Hakların Korunması, (Adalet Yayınevi, 2025), 76; ayrıca bkz. AYM, (Fuat Fettahoğlu [GK], B. No: 2019/33972, 17/5/2023, § 51), https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/, Erişim Tarihi: 09.12.2025.

[8] Yener Ünver, Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, (Seçkin Yayıncılık, 2003), 731.

[9] İlyas Doğan, Balkan Demirdal, "Suç ve Cezaların Kanuniliği ve Geçmişe Yürütülememesi İlkesi", Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku içinde, (Ed. İlyas Doğan) (Astana Yayınları, 2019), 211.

[10] Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 131-2; AYM, E. 2015/32, K. 2015/102, 12.11.2015, https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/, Erişim Tarihi: 29.04.2025.

[11] Erem, Danışman, Artuk, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 93; Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 121; ilkenin hukuki bir norm olarak ilk kez Alman ceza hukukçusu Feuerbach tarafından, Latince bir formülle "*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*" şeklinde ifade edildiğine dair bkz. Erem, Danışman, Artuk, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 94

B. SÖZLEŞME'DE DÜZENLENEN KANUNSUZ CEZA OLMAZ İLKESİ

AİHS m. 7'de düzenlenen "kanunsuz ceza olmaz" ilkesi[12], Sözleşme'de yer alan mutlak haklardan bir tanesidir. Öyle ki kanunilik ilkesinin, savaş zamanı veya olağanüstü hal durumunda dahi derogasyona[13] tabi tutulamayacağı hususu Sözleşme'de ayrıca düzenlenmiştir (m.15).

AİHM içtihadında ilkenin amacının, kişilerin keyfi kovuşturma, mahkûmiyet ve cezalandırmaya karşı güvence altına alınması olduğu ifade edilmiş ve maddenin bu şekilde yorumlanması ve uygulanması gerektiği hususu özellikle vurgulanmıştır.[14] Dolayısıyla ceza hukukunun keyfi uygulanmasının önüne geçilmesi bakımından yargısal yorum son derece önemlidir.

Bu çerçevede AİHM, kanunilik ilkesine ilişkin başvurularda, kişinin mahkûmiyete konu fiili işlediği sırada söz konusu fiili cezalandıran bir kanun hükmünün yürürlükte olup olmadığı ve bunun karşılığında verilen cezanın kanun hükmündeki sınırı aşıp aşmadığı hususlarını inceleme konusu yapmaktadır.[15] Dolayısıyla yerel mahkemelerin yargısal yorumu ihlalin tespitinde belirleyici olmaktadır.

[12] İlkenin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile olan ilişkisi ve hazırlık çalışmaları için bkz. Sara Paiusco, Nullum Crimen Sine Lege, the European Convention on Human Rights and the Foreseeability of the Law. A European Approach to the Problem of Judge-made Law in Criminal Law, 1. Baskı (Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2021), 71-85; 7. maddenin atasının İnsan Hakları Evrensel bildirgesi m. 11/2 olduğuna dair bkz. William A. Schabas, The European Convention on Human Rights: A Commentary, (Oxford University Press, 2015), 328.

[13] Sözleşmenin orijinal metninde geçen Fransızca "dérogation", İngilizce "derogation" teriminin "askıya alma" şeklinde ifade edilemeyeceği, askıya alma durumunda tek bir kuralın olduğu ve bu kuralın belirli bir süreliğine uygulamadan kaldırıldığı, derogasyonda ise iki kuralın olduğu ve belli bir dönem için bir kuralın uygulanmayıp onun yerine ikinci kuralın uygulanacağı hususunda bkz. Gözler, İnsan Hakları Hukuku, 414.

[14] Bu kararlar için bkz. Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights-No Punishment Without Law, (Council of Europe/European Court of Human Rights, 28 February 2025), https://ks.echr.coe.int, Erişim Tarihi:14.05.2025, 5.

[15] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 13; Rychlewska, "The Nullum crimen sine Lege principle in the European convention of human rights: the actual scope of guarantees", 166-7; ayrıca cezayı ağırlaştıran ceza muhakemesi

Sözleşme m. 7/1'de[16] suçun sadece kanun ile tanımlanabileceği ve cezanın yalnızca kanun ile öngörülebileceği (*lex scripta*); ceza normunun, sanığın aleyhine olacak şekilde, kıyasda olduğu gibi geniş yorumlanamayacağı (*lex stricta*) ve geçmişe yürütülemeyeceği (*lex praevia*) hususları düzenleme altına alınmıştır.[17] Kıyas yasağı, doğrudan fıkrada yer almasa da Mahkeme'nin evrimsel yorumu ile 7. maddenin kapsamına dâhil edilmiştir.[18]

Fıkra uyarınca ceza normunun "uluslararası hukuk" tarafından öngörülmüş olması halinde de kanunilik koşulu sağlanmış olacaktır. Burada yer alan "uluslararası hukuk" deyiminden devlet tarafından onaylanmış olan uluslararası antlaşmalar ve yazılı olmasa dahi uluslararası teamül hukuku anlaşılır.[19]

Maddenin ikinci fıkrasında[20], birinci fıkranın, işlendiği zaman uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkelerine göre suç sayılan bir eylem veya ihmalden suçlu bulunan bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel olmayacağı hususu düzenleme altına alınmıştır. Fıkrada

normları ile cezanın kapsamını değiştiren cezanın infazına ilişkin düzenlemeler hariç disiplin suçuna ilişkin normlar, ceza muhakemesi normları ile cezanın infazına ilişkin düzenlemelerin inceleme kapsamının dışında olduğuna dair bkz. Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 13.

[16] 1. Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu bulunamaz. Aynı biçimde, suçun işlendiği sırada uygulanabilir olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

[17] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 5.

[18] Paiusco, Nullum Crimen Sine Lege, the European Convention on Human Rights and the Foreseeability of the Law. A European Approach to the Problem of Judge-made Law in Criminal Law, 92; ayrıca bkz. AİHM, *Kokkinakis/Yunanistan*, no.14307/88, 25 Mayıs 1993, §§ 52; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 30.06.2025.

[19] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 7; AİHM'nin bu yaklaşımının Anayasa m. 90/5 ile uyumlu olduğu hususunda bkz. İba, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Anayasa Çatışması Bağlamında Sözleşme'nin Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesine İlişkin 7. Maddesinin Türk Hukukunda Uygulanabilirliği Sorunu", 367-402.

[20] 2. Bu madde, işlendiği zaman uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkelerine göre suç sayılan bir eylem veya ihmalden suçlu bulunan bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel değildir.

yer alan "uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkelerine göre suç sayılan" bir eylem veya ihmalden kasıt, savaş ve soykırım gibi insanlığa karşı işlenen suçlardır.[21] [22]

C. KANUNUN NİTELİKSEL GEREKLİLİKLERİ VE ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK

1- Genel Olarak

AİHM, Sözleşme'de yer alan bazı kavramları, üye ülkelerin iç hukukundan bağımsız ve farklı olarak yorumlayabilmektedir. Buna özerk (otonom)

---

[21] Doğan, Demirdal, "Suç ve Cezaların Kanuniliği ve Geçmişe Yürütülememesi İlkesi", 218; ikinci fıkraya ilişkin Sözleşme'nin hazırlık çalışmaları esnasındaki tartışmalar için bkz. Hasan İba, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Anayasa Çatışması Bağlamında Sözleşme'nin Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesine İlişkin 7. Maddesinin Türk Hukukunda Uygulanabilirliği Sorunu", Adalet Dergisi, 73, 2024, 389-98.

[22] Bu düzenleme suç ve cezaların kanuniliği ve geriye yürümezliği ilkesine istisna getirdiğinden bahisle eleştirilmiştir. Sözleşme'nin hazırlık çalışmaları incelendiğinde ikinci fıkranın, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından yapılan Nürnberg yargılamalarının meşruiyetine gölge düşürmemek adına maddeye eklendiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, ikinci fıkra düzenlemesi ile kanunilik ilkesine bir istisna getirildiği eleştirisi haklılıktan uzaktır. Bilindiği üzere, birinci fıkrada ceza normunun kaynağı olarak uluslararası hukuk da gösterilmiştir. Uluslararası sözleşmeler, gelenekler ve genel ilkeler de uluslararası hukuk kuralı içinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, fıkra ile istisnai bir hüküm getirilmemekte, aksine uluslararası hukuk içinde yer alan genel ilkeler ile geleneğin kanun kavramı içinde olduğu vurgulanmaktadır. Bkz. İba, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Anayasa Çatışması Bağlamında Sözleşme'nin Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesine İlişkin 7. Maddesinin Türk Hukukunda Uygulanabilirliği Sorunu.", 385; Schabas, The European Convention on Human Rights: A Commentary, 352; Peter van Dijk, Fried van Hoof, Arjen van Rijn, Leo Zwaak (eds.), Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, 4. Baskı, (Intersentia, 2006), 660; ayrıca bkz. AİHM, Maktouf ve Damjanović / Bosna Hersek [BD], no. 2312/08, 34179/08, 18.07.2013, §§ 72; AİHM, Kononov/ Letonya [BD], no. 36376/04, AİHS 2010, §§ 186; https://hudoc.echr.coe.int/, Erişim Tarihi: 23.05.2025; fıkrada yer alan kavramın belirsizliğine dair bkz. Hande Seher Demir, "AİHS m. 7/2'de Belirtilen "Uygar Uluslar Tarafından Tanınan Hukukun Temel İlkeleri" İfadesine AİHM'nin İçtihadî Yaklaşımı", 19. International Scientific Research Congress Social and Educational Sciences, https://www.ubaksymposium.org/kitaplar/ubak_19_sosy_tammtn_kitap_.pdf, Erişim Tarihi: 23.05.2025, 190-8.

Doğan, Demirdal, "Suç ve Cezaların Kanuniliği ve Geçmişe Yürütülememesi İlkesi", 218; benzer yönde bkz. Gözübüyük, Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 329.

kavramlar öğretisi denilir.[23] Böylelikle ulusal hukuk sistemleri öne sürülerek, temel hak ve hürriyetlere yönelik müdahalelerin meşrulaştırılmasının[24] ve Sözleşme'nin dolanılmasının[25] önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede Mahkeme, inceleme konusu olan 7. maddede yer alan kanun, suç[26], suçlu bulma[27] ve ceza[28] kavramlarını özerk olarak yorumlamaktadır.

Kanun kavramı özelinde AİHM, ceza normunun hangi düzenleyici işlemle konulacağını devletin takdirine bırakmaktadır.[29] Burada önemli olan kanunun demokratik toplum değerleri ile ters düşmemesi ve Sözleşme ile bağdaşır olmasıdır.[30] Bu çerçevede, şekli anlamda kanunun yanı sıra kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik dâhil ulusal mevzuat, uluslararası hukuk mevzuatı ve mahkeme içtihatları kanun kapsamında

[23] *Şeref Gözübüyük, Feyyaz Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 8. Bası (Turhan Kitabevi, 2009*), 142-3.

[24] İba, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Anayasa Çatışması Bağlamında Sözleşme'nin Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesine İlişkin 7. Maddesinin Türk Hukukunda Uygulanabilirliği Sorunu", 371.

[25] Paiusco, Nullum Crimen Sine Lege, the European Convention on Human Rights and the Foreseeability of the Law. A European Approach to the Problem of Judge-made Law in Criminal Law, 36-7.

[26] Bkz. AİHM, *Engel ve Diğerleri / Hollanda*, Seri A no. 22, 8 Haziran 1976, §§ 82; AİHM, *Jussila / Finlandiya* [BD], no. 73053/01, AİHS 2006-XIV, §§ 30, https://hudoc.echr.coe.int/; Anayasa Mahkemesinin de aynı kriterleri dikkate aldığı hususunda bkz. AYM, *F.Ç.* [2. B.], B. No: 2014/8019, 24 Mayıs 2018, § 28-29, https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/, Erişim Tarihi: 22.9.2025.

[27] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 6.

[28] Bkz. AİHM, *G.I.E.M. S.R.L. ve Diğerleri / İtalya* (esaslar) [BD], no. 1828/06 ve diğer 2 b., 28 Haziran 2018, §§ 211, https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 20.05.2025; Anayasa Mahkemesinin de aynı kriterleri dikkate aldığı hususunda bkz. AYM, *Efendi Yaldız*, [1. B.], B. No: 2013/1202, 25 Mart 2015, § 35, https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/, Erişim Tarihi: 22.9.2025.

[29] Gözübüyük, Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 325.

[30] Gözübüyük, Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 325; ayrıca bkz. AİHM, *Streletz, Kessler ve Krenz / Almanya* [BD], no. 34044/96 ve diğer 2 başvuru, AİHS 2001-II, 22 Mart 2001, §§ 67-87, https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 16.05.2025.

değerlendirilir.[31] Dolayısıyla Mahkeme, bir bütün halinde iç hukuku ve bunun uygulanma şeklini dikkate almaktadır.[32] Bu bağlamda, yargısal yorum da kanun kapsamında değerlendirilmektedir.

Bunun yanında AİHM'nin Sözleşme'nin 7. maddesine ilişkin içtihadına göre kanunun[33], erişilebilirlik (accessibility) ve öngörülebilirlik (foreseeability) olmak üzere iki temel niteliksel gerekliliği (kriter)[34] karşılaması zorunludur.[35] Aksi durumda kanunilik ilkesinin ihlal edildiğine karar verilmektedir.[36]

---

[31] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 7.

[32] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 7.

[33] Mahkeme'nin, Sözleşme'nin 8, 9, 10, 11. maddelerine ilişkin kararlarda da kanun kavramı, bu iki temel kritere göre değerlendirilmektedir. Bkz. AİHM, *Işıkırık / Türkiye*, 14 Kasım 2017, no.41226/09, § 70; *Zülküf Murat Kahraman / Türkiye*, 16 Temmuz 2019, no.65808/10, § 47, *İmret / Türkiye (2)*, 10 Temmuz 2018, no.57316/10, § 59, https://hudoc.echr.coe.int/, Erişim Tarihi: 06.12.2025.

[34] AİHM kararlarında yer alan *qualitative requirements* kavramı, *niteliksel gereklilikler* şeklinde çevrilmektedir. Ancak biz çalışmamızda akıcılığı sağlamak için bunun yerine *kriter* kavramını kullanmayı tercih ettik.

[35] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 13; Bu iki kriterin bulunmasının gerekli olduğu ilk kez Mahkeme'nin 10. Madde çerçevesinde yaptığı bir başvuruda ifade edilmiştir. Bkz. AİHM, The Sunday Times v. the United Kingdom (no.1), 26 Nisan 1979, n. 6538/74, §§ 49; ayrıca bkz. AİHM, S.W. v. the United Kingdom, 22 Kasım 1995, Series A no. 335-B, §§ 35; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 20.05.2025; erişilebilirlik ve öngörülebilirlik gerekliğinin farklı uluslararası ceza mahkemelerince AİHM'den iktibas edildiği hususunda bkz. García, The principle of legality in international law: A study towards the reconciliation of justice and legality, 272; Venedik Komisyonu'nun 106. Genel Oturumunda (11-12 Mart 2016) kabul edilen "Rule of Law Checklist" metnine göre, erişilebilirlik ve öngörülebilirlik "hukuki güvenlik" ilkesinin gereklilikleri olarak ifade edilmiştir. Bkz. https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/cdl-ad-2016-007-e, para. 57-9.

[36] AİHM'in kanun kavramını değerlendirirken yalnızca erişilebilirlik ve öngörülebilirlik kriterlerini esas aldığı buna karşın ceza hukukunun, kusurluluk, cezalandırma koşulları gibi tüm kurumlarını holistik bir bakış açısıyla dikkate almadığı, şüpheden sanık yararlanır ilkesini göz ardı ettiği, bu sebeple; bu iki kriterin tespiti ile yetinilmesi yerine, sıradan bir kişiden beklenen davranışı belirlemek veya ceza sorumluluğuna ilişkin tüm unsurları dikkate almak şeklinde alternatif testlerin bulunması gerektiği hususunda

Çalışmanın konusu bağlamında, yargısal yorum sonucu oluşan mahkeme içtihatlarının da erişilebilir ve öngörülebilir olması gereklidir.

Bu kriterlerden ilki olan erişilebilirlik, ceza normunu düzenleyen ulusal ve uluslararası hukuk mevzuatı[37] ile mahkeme içtihatlarının[38] kamuya açıklanıp açıklanmadığı hususunun incelenmesidir.[39] Ulaşılabilirlik, normun öngörülebilir olmasının ön koşuludur.[40]

Çalışmanın esasını oluşturması bakımından öngörülebilirlik kriterinin ayrı bir başlık altında incelenmesinde fayda vardır.

2- Öngörülebilirlik Kriteri

a) Kavram

Öngörülebilirlik kriteri, AİHM'nin Sözleşme'nin 7. maddesine yönelik incelemesinin temelini oluşturmaktadır ve kararların büyük çoğunluğu uygulanan kanunun öngörülebilir olup olmadığı ile ilgilidir.[41]

Öngörülebilirlik kriterinin dayanağı, Sözleşme'nin başlangıç kısmında yer alan ve keyfiliği yasaklayan "hukukun üstünlüğü" ilkesidir.[42] Ayrıca, ceza hukuku yaptırımlarına maruz kalmadan önce kişilere bunu öngörebilme

bkz. Talita de Souza Dias "Accessibility and Foreseeability in the Application of the Principle of Legality under General International Law: A Time for Revision?", Human Rights Law Review, 2019, 19, 674.

[37] Bkz. AİHM *Korbely / Macaristan* [BD], no. 9174/02, AİHM 2008, §§ 74-5; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 09.09.2025

[38] Bkz. AİHM, *Kokkinakis/Yunanistan*, no.14307/88, 25 Mayıs 1993, §§ 40, https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 30.06.2025.

[39] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 14.

[40] Tolga Şirin, Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Kanun Kavramı (İHAM, FAYM ve AYM), (On İki Levha Yayıncılık, 2016), 230.

[41] O'Boyle Harris, Warbrick, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku (Çev. Mehveş Bingöllü Kılcı-Ulaş Karan), Güncelleştirilmiş 4. Baskı, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2021), 468.

[42] Tolga Şirin, Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Kanun Kavramı, 235.

imkânının sağlanması, ceza hukukunun meşruiyeti[43] ve hukuki güvenlik ilkesi[44] bakımından da önemlidir. Dolayısıyla, temel hak ve hürriyetleri doğrudan etkilemesi sebebiyle ceza normu ve normun yargısal yorumu bakımından öngörülebilirlik kriteri özel bir önem taşımaktadır.

Buna göre kişi, hangi icrai ya da ihmali fiilinin kendisini cezai olarak sorumlu kılacağını ve bunun sonucunda hükmolunacak cezayı öngörebilmelidir.[45] Öngörülebilirlik değerlendirmesinde kaynak olarak, ceza normunun lafzı veya mahkemenin içtihadı dikkate alınmaktadır. Hukuk normunun atıf yoluyla düzenlendiği durumda da bu husus geçerlidir.[46]

Mahkeme, geriye dönük bir bakış açısıyla, kişinin suç fiilini işlediği anda hukuki danışmanlık almış olması koşuluna bağlı olarak bu değerlendirmeyi yapmaktadır.[47] Yapılan değerlendirmede, başvuru konusu normun içeriği, düzenlemeyi amaçladığı alan ve hitap ettiği kişilerin sayısı ve statüsü dikkate alınmaktadır.[48]

[43] Bozbayındır, Kanunilik İlkesi ve Özel Ceza Kanunları, 22.

[44] Tuğrul Katoğlu, "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Bakımından Hukuki Güvenlik İlkesi", Kamu Hukukçuları Platformu, Hukuk Güvenliği, 8-9 Kasım 2013, Ankara, (Haz. Ece Göztepe), Türkiye Barolar Birliği Yayınları:277, 146; ayrıca bkz. AYM, (*Şaban Gülay* [GK], B. No: 2020/1617, 31/1/2024, § 28), https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/, Erişim Tarihi: 03.08.2025.

[45] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 14; doktrinde 7. Maddenin öngörülebilir cezalandırılma hakkı olarak ifade edilebileceği hususunda bkz. Rychlewska, "The Nullum crimen sine Lege principle in the European convention of human rights: the actual scope of guarantees.", 168.

[46] Bkz. AİHM, Advisory Opinion, Request No:P16-2019-001, 29 Mayıs 2020, §§ 72, https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=003-6708535-9909864, Erişim Tarihi:26.05.2025.

[47] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 16.

[48] Bkz. AİHM, *Cantoni / Fransa*, 11 Kasım 1996, no. 17862/91, § 35, https://hudoc.echr.coe.int/, Erişim Tarihi: 28.08.2025; benzer kararlar için bkz. Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 15.

Burada yer alan "hukuki danışmanlık alma" şartı, varsayıma dayalı olup, Mahkemece, belirli bir standart oluşturmak amacıyla getirilmiştir.[49] Bilindiği üzere gerçekte çoğu kişinin böyle bir imkânı bulunmamaktadır.[50]

Bu bağlamda, hukuki danışmanlık alınmış olunsa dahi, ceza normunun lafzı veya mahkemenin içtihadı dikkate alınarak, icrai ya da ihmali fiilin sonuçları önceden tahmin edilemiyorsa, öngörülebilirlik kriterinin karşılanamadığı kanaatine varılır.[51]

Ayrıca Mahkeme, öngörülebilirlik değerlendirmesinin makul olmasını aramakta, mutlak bir öngörülebilirlik aramamaktadır. Bu konu aşağıda incelenecektir.

b) Öngörülebilirlik Kriterine Yöneltilen Eleştiriler

Öngörülebilirlik kriteri, *lex certa* ve *lex stricta* ilkelerini esnettiği gerekçesiyle doktrinde eleştirilmektedir.[52]

[49] Doktrinde hukuki danışmanlık alma koşulunun, mevcut durumda hukuk dünyasında böyle bir yorumun beklenip beklenemeyeceğini değerlendirmeye yönelik genel bir yükümlülük olarak kabul edilmesi hususunda bkz. Peristeridou, The Principle of Legality in European Criminal Law, 99.

[50] García, The principle of legality in international law:A study towards the reconciliation of justice and legality, 279; Dias "Accessibility and Foreseeability in the Application of the Principle of Legality under General International Law: A Time for Revision?", 663.

[51] Mario Truu, "The European Court of Human Rights and the principle of foreseeability (lex certa and stricta): How to Determine Whether an Offence Is Clearly Defined in Criminal Law", Juridica International, October 2022, 31, 110; davranışın suç olup olmadığının kişi tarafından değerlendirilmesinde İngiliz hukuk sisteminde "ince buz üzerinde kaymak (skating on thin-ice)" ilkesinin kullanılabileceği, bu bağlamda kişi, davranışının suç olup olmadığı hususunda tereddütlü olduğu halde fiili işlemişse soruşturma riskini göze aldığının kabul edilmesi gerektiği hakkında bkz. Rychlewska, "The Nullum crimen sine Lege principle in the European convention of human rights: the actual scope of guarantees", 186.

[52] Timmerman, Legality in Europe: on the principle 'nullum crimen, nulla poena sine lege' in EU law and under the ECHR., 155-160; AİHM'nin insan haklarını korunmasını güçlendirmek için ceza, öngörülebilirlik ve cezanın infazı kavramlarına, bireylerin yararına olacak şekilde, kademeli olarak esnek bir yaklaşım geliştirdiği hususunda bkz. Susana Sanz-Caballero, "The Principle of Nulla Poena Sine Lege Revisited: The Retrospective Application of Criminal Law in the Eyes of the European

İlk olarak, öngörülebilirlik kriterinin, ceza normunun belirli olmasına ilişkin yüksek bir standart ortaya koymadığı ileri sürülmektedir.[53] Buna göre Mahkeme, hem normu hem de yerel mahkemenin yorumunu birlikte dikkate almaktadır. Bunun sonucu olarak, normların belirlilik ilkesine uygun bir şekilde hazırlanması yönündeki zorlayıcı unsur ortadan kalkmakta, bu da kişiler bakımından muğlak normların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Yine, öngörülebilirlik değerlendirmesinin, hukuki danışmanlık almış bir kişi üzerinden yapılıyor olması da eleştirilmektedir. Buna göre bu durum, ortalama bir kişiye göre geniş tanımların kabulüne neden olarak, koruma düzeyini asgariye düşürmektedir.[54]

İkinci olarak, yargısal yorumun öngörülebilirlik değerlendirilmesinde kriter olarak kullanılan "suçun özüyle uyumlu yorum" koşulu, geniş yoruma kapı açması nedeniyle eleştirilmektedir. Bu durumun da *lex stricta* ilkesini esneterek koruma düzeyini düşürdüğü ifade edilmektedir.[55]

c) Değerlendirme

Kanaatimizce, yukarıda öne sürülen ilk eleştiri yerinde değildir. Bilindiği üzere Mahkeme, ilk olarak normun belirlilik ilkesine uygun olarak düzenlenmiş olmasını aramaktadır.[56] İncelemeye konu ceza normu belirlilik

---

Court of Human Rights", The European Journal of International Law, 28, 3 (2017), 817.

[53] Timmerman, Legality in Europe: on the principle'nullum crimen, nulla poena sine lege'in EU law and under the ECHR., 155.

[54] Timmerman, Legality in Europe: on the principle 'nullum crimen, nulla poena sine lege' in EU law and under the ECHR., 157-8; Dias "Accessibility and Foreseeability in the Application of the Principle of Legality under General International Law: A Time for Revision?", 664.

[55] Timmerman, Legality in Europe: on the principle 'nullum crimen, nulla poena sine lege' in EU law and under the ECHR., 158-160.

[56] İlgili fıkranın öngörülebilir olmadığı ve başvurucunun Sözleşme'nin 11. maddesi ile korunan barışçıl toplanma hakkına yönelik keyfî müdahaleye karşı yasal koruma sağlanmadığı sonucuna varıldığı hususunda bkz. AİHM, *Işıkırık / Türkiye*, 14 Kasım 2017, no.41226/09, § 70; *İmret / Türkiye (2)*, 10 Temmuz 2018, no.57316/10, § 59; TCK m. 301 hükmünün muğlaklığı gerekçesiyle Türkiye aleyhine verilen bir ihlal kararı için bkz. AİHM, *Altuğ Taner Akçam / Türkiye*, no. 27520/07, 25 Ekim 2011,

ilkesine uygun değilse, normun yargısal yorumunun öngörülebilirlik kriterine uygunluğu değerlendirilmektedir. Bu aşamada da Mahkeme, normun yorumunda lafza bağlı kalınıp kalınmadığını incelemekte, yargısal yorumun suçun özüyle uyumlu olmaması halinde ihlal kararı vermektedir. Bu konu aşağıda incelenecektir. Dolayısıyla, öngörülebilirlik kriterinin belirlilik ilkesini esnettiği eleştirisi AİHM uygulaması ile örtüşmemektedir.

Ancak burada, öngörülebilirlik değerlendirmesinin hukuki danışmanlık almış bir kişi üzerinden yapılıyor olması hususuna getirilen eleştiri yerindedir. Burada Mahkeme, öngörülebilirlik değerlendirmesinde standardı yükseltmekte, ortalama bir insanın değerlendirmesini kabul etmemekte, hukuki danışmanlık almış bir kişinin değerlendirmesini esas almaktadır. Dolayısıyla, böyle bir imkânı olmayan kişiler bakımından bu şartın aranması, öngörülebilirlik değerlendirmesinde aleyhe bir duruma neden olmaktadır.

İkinci eleştiri konusu da Mahkeme'nin içtihadı ile örtüşmemektedir. AİHM içtihadında geniş yorumun, doğrudan öngörülebilirlik kriterine aykırı olarak kabul edilmediği doğrudur. Ancak Mahkeme, ceza normunun anlamı ve kapsamının, suç teşkil etmeyen fiilleri de suç kapsamına alacak şekilde genişletilmesi şeklindeki geniş yorumu, öngörülebilirlik kriterine aykırı bulmaktadır.[57] Bu konu aşağıda incelecektir.

II. YARGISAL YORUMUNUN SINIRI OLARAK ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK KRİTERİ

AİHM'nin madde 7 kapsamında yaptığı incelemede, ilk başta ceza normunun lafzı ardından yargısal yorumu bakımından öngörülebilirlik değerlendirmesinde bulunulmaktadır.

§§ 92-6; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 30.05.2026. https://hudoc.echr.coe.int/, Erişim Tarihi: 06.12.2025.

[57] Bkz. AİHM, *Coeme ve Diğerleri / Belçika*, 22 Haziran 2000, nos.32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 ve 33210/96, § 145; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 09.12.2025.

A. CEZA NORMUNUN ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK KRİTERİNE UYGUNLUĞU

Ceza normu[58], belirli bir davranış kuralını emreden kural (hüküm) ile buna uymayı garanti altına alan veya uymamanın sonucunu belirleyen kuraldan (yaptırım) oluşur.[59] Bu nedenle ceza normu kavramından hüküm ve yaptırım kuralının meydana getirdiği bütün anlaşılmaktadır.[60]

Yine suç kavramı şekli anlamda, kanun koyucunun ceza tehdidiyle yasakladığı beşeri fiil[61] olarak ve maddi anlamda, kanun koyucunun değerlendirmesine göre toplumun var olması için gerekli olan şartlara zarar veren, bunları tehlikeye atan veya toplumun ilerlemesini engelleyen beşeri davranışlar olarak ele alınabilmektedir.[62] Çalışmada şekli anlamda suç kavramı esas alınacaktır.

[58] Çalışmada norm kavramının eş anlamlısı olan hüküm kavramı birden fazla anlama geldiğinden karışıklığa meydan vermemek için tercih edilmemiştir. Bkz. Nurulllah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 17. Bası (Beta Yayınevi, 2009), 561-4.

[59] Zeki Hafızoğulları, Ceza Normu Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni, 2. Baskı (US-A Yayıncılık, 1996), 276.

[60] Hafızoğulları, Ceza Normu Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni, 277.

[61] Zeki Hafızoğulları, Muharrem Özen, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, (US-A Yayıncılık, 2011), 177.

[62] Hafızoğulları, Özen, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 180.

Ceza normunun öngörülebilir olabilmesi için, hüküm ve yaptırımdan oluşan ceza normunun belirlilik[63][64] ilkesine uygun olarak düzenlenmiş[65] olması gereklidir. Yukarıda da ifade edildiği üzere Mahkeme, ilk olarak ceza normu bakımından öngörülebilirlik değerlendirmesinde bulunmaktadır.

[63] Doktrinde "belirlilik" kavramının kıyas yasağını kapsamadığı, bu nedenle bunun yerine kıyas yasağını da kapsar şekilde "açıklık" kavramının tercih edilmesi gerektiği hususunda bkz. Okuyucu-Ergün, Ceza Kanunlarının Açıklığı İlkesi, 83.

[64] Anayasa Mahkemesi TCK m.220/6'da düzenlenen "Örgüt üyesi olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme" suçunda yer alan "örgüt adına" kavramının belirsizliğinin cümlenin geniş yorumlanmasına neden olduğu gerekçesiyle kanunilik şartını taşımadığından anılan fıkrayı iptal etmiştir. Bkz. AYM, E.2024/81, K.2024/189, 05/11/2024, § 22-27; ayrıca bkz. AYM, E.2023/132, K.2023/183, 26/10/2023, §§ 33-34; *Hamit Yakut* [GK], B. No: 2014/6548, 10/6/2021, § 116-118, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/; ayrıca aynı fıkranın öngörülebilir olmadığı başvurucunun Sözleşme'nin 11. maddesi ile korunan barışçıl toplanma hakkına yönelik keyfî müdahaleye karşı yasal koruma sağlanmadığı sonucuna varıldığı hususunda bkz. AİHM, *Işıkırık / Türkiye*, 14 Kasım 2017, no.41226/09, § 70; *İmret / Türkiye (2)*, 10 Temmuz 2018, no.57316/10, § 59, https://hudoc.echr.coe.int/, Erişim Tarihi: 06.12.2025; bu konuda bir çalışma için bkz. Zekiye Özen İnci, Ahmet Can Yazgı "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesinin Güncel Kararları Işığında Örgüt Adına Suç İşleme (TCK m. 220/6) Suçu", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 17, 209, (2022) 723-92; Güçlü Akyürek, "AİHM İmret-Türkiye (2) Kararı Işığında Yasallık İlkesi.".

[65] Timmerman, Legality in Europe: on the principle 'nullum crimen, nulla poena sine lege' in EU law and under the ECHR., 115; AİHM'nin öngörülebilirlik kriterini dikkate alıyor olmasının, ulusal yasama organlarına, normları belirlilik ilkesine uygun hazırlama yükümlülüğü yüklediği hususunda bkz. Truu, "The European Court of Human Rights and the principle of foreseeability (lex certa and stricta): How to Determine Whether an Offence Is Clearly Defined in Criminal Law", 109.

Buna göre ceza normunda, hangi icrai ya da ihmali fiilin suç teşkil ettiği ve buna uygulanacak olan yaptırım[66], muğlak kavramlardan kaçınılarak[67], açık ve anlaşılabilir[68][69] bir şekilde tanımlanmış olmalıdır.[70] Temel haklara

[66] Bkz. AİHM, *Kafkaris / Kıbrıs* [BD], no. 21906/04, AİHS 2008, § 150; *Alimuçaj / Arnavutluk*, no. 20134/05, 7 Şubat 2012, §§ 161-2; *Kupinskyy / Ukrayna,* no. 5084/18, 10 Kasım 2022 §§ 49 ; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 28.08.2025; doktrinde, hâkimin takdir marjını sınırlandırabilmek amacıyla, takdiri indirim nedenleri gibi ceza sorumluluğunu daraltan normların da açıklık (belirlilik) ilkesine uygun olarak düzenlenmesi gerektiği hususunda bkz. Okuyucu-Ergün, Ceza Kanunlarının Açıklığı İlkesi, 107.

[67] Adem Sözüer, Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş ve Pratik Çalışma Notu, (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2015), 5; ayrıca TCK m. 301 hükmünün muğlaklığı gerekçesiyle Türkiye aleyhine verilen bir ihlal kararı için bkz. AİHM, *Altuğ Taner Akçam / Türkiye*, no. 27520/07, 25 Ekim 2011, §§ 92-6; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 30.05.2026.

[68] Sami Selçuk, "Ana Dili Bilinci, Türkçe ve Hukuk Dilimiz", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan, 21, 2019, 3021; Okuyucu-Ergün, Ceza Kanunlarının Açıklığı İlkesi, 149; İsmail Köküsarı, Anayasa Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi, (Doktora Tezi: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 56; hatta yasanın yürürlüğe girmeden önce hukuk dilbilimcileri tarafından değerlendirilmesi gerektiği hususunda bkz. Akıncı, Müslüm. "Normatif düzen kalitesi", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3, 1 (2012), 189.

[69] Ceza normunun açık ve anlaşılır olmasının, basit olması demek olmadığı; açık norm koyma amacıyla ceza hukuku kurumlarının özünden uzaklaşan norm hazırlanması, ilkenin ruhuyla bağdaşmayacağı; bu durumun, kanunilik ilkesine aykırı olarak, normdaki eksikliğin yorum yoluyla tamamlanması sonucunu doğuracağı hususunda bkz. Okuyucu-Ergün, Ceza Kanunlarının Açıklığı İlkesi, 91.

[70] Bozbayındır, Kanunilik İlkesi ve Özel Ceza Kanunları, 26; Bernadette Rainey, Elizabeth Wicks, and Clare Ovey, Jacobs, White, and Ovey The European Convention on Human Rights, 7. Baskı, (Oxford University Press, 2017), 471; Dijk, Hoof, Rijn, Zwaak (eds.), Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, 653; ayrıca bkz. AİHM, *Huhtamäki / Finland*, no. 54468/09, 24 Eylül 2012, §§ 47; *Kasymakhunov ve Saybatalov / Russia*, no. 26261/05 ve 26377/06, 14 Haziran 2013, §§ 47; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 10.09.2025.

doğrudan müdahale eden ceza normu bakımından bu belirlilik, hukuki güvenlik ilkesinin de bir sonucu olarak, özel bir öneme sahiptir.[71]

Belirlilik ilkesi sayesinde, kişilerin davranışları bakımından, izin verilen alan ile yasaklanan alan arasındaki sınır açık bir şekilde belirlenmiş olur.[72] Böylece yargılama makamlarının keyfi kararlarının önüne geçilmesi amaçlanır. Ayrıca, ceza hukukunun kişiler bakımından güvence işlevi[73] ve genel önleme amacı[74] yerine getirilmeye çalışılır.

Aksine ceza normunun belirsiz olmasının[75] bir takım olumsuz sonuçları olması muhtemeldir. Bunlar, normun yorumunda takdir yetkisinin aşırı kullanımı[76], normun konulma amacına aykırı şekilde yorumlanması[77],

[71] Osman Can. "Belirlilik İlkesine Anayasal Bir Bakış", Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 9, 1-2 (2005), 98-99; Kangal, Zeynel. "Anayasal Güvence Olarak Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi", Ceza Hukuku Dergisi, 6, 17 (2011), 77; konunun disiplin hukuku bakımından önemi için bkz. Bahattin Aras, "Disipilin Soruşturmaları Bakımından Hukuki Güvenlik ve Belirlilik İlkeleri", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16, 1 (2021), 235-276.

[72] Okuyucu-Ergün, Ceza Kanunlarının Açıklığı İlkesi, 84; Timmerman, Legality in Europe: on the principle'nullum crimen, nulla poena sine lege'in EU law and under the ECHR., 37.

[73] Sözüer, Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş ve Pratik Çalişma Notu, 5; ayrıca bkz. AYM, (*Fuat Fettahoğlu* [GK], B. No: 2019/33972, 17/5/2023, § 53), https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/, Erişim Tarihi: 09.12.2025.

[74] Kangal, "Anayasal Güvence Olarak Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi", 72.

[75] Bkz. AİHM, Kruslin / Fransa, no. 11801/85, 24 Nisan 1990, §§ 35-6; AİHM [BD], Rotaru / Romanya, no. 28341/95, 04 Mayıs 2000, §§ 56-63; AİHM, Huvig / Fransa, no. 11105/84, 24 Nisan 1990, §§ 31-5, https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 23.05.2026.

[76] Bkz. AİHM, *Liivik / Estonya*, no. 12157/05, 25 Haziran 2009, § 96-104; *Žaja / Hırvatistan*, no. 37462/09, 4 Ekim 2016, §§ 99-106; *Maestri/İtalya [BD]*, no. 39748/98, 17 Şubat 2004, §§ 41-2, https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 10.09.2025.

[77] Okuyucu-Ergün, Ceza Kanunlarının Açıklığı İlkesi, 77-78; Truu, "The European Court of Human Rights and the principle of foreseeability (lex certa and stricta): How to Determine Whether an Offence Is Clearly Defined in Criminal Law", 105;

kıyas yasağının aşılması[78], çelişkili mahkeme kararları[79] ve sonuçta keyfi uygulamalara ve hak ihlallerine zemin hazırlanmasına neden olunması olarak sayılabilir.[80]

Ceza normunun öngörülebilir olması esas olmasına rağmen, normda yargısal yoruma ihtiyaç duyan ifadeler olabilir. Bu durumda Mahkeme, normdaki belirsizliğin yargısal yorumla giderilip giderilmediğini incelemektedir.

---

ayrıca bkz. AİHM, *Altay / Türkiye*, 09 Nisan 2019, no.11236/09, § 57-8, https://hudoc.echr.coe.int/, Erişim Tarihi: 01.12.2025.

[78] Can Yavuz, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Suç ve Cezaların Kanuniliği İlkesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 145 (2019), 28; Demokratik Almanya Cumhuriyeti döneminde, suç tanımında yer alan "tehdit", "devletin çıkarlarına zarar vermeye özgülenmiş haberler", "izhar etme", "kamu düzenini tehlikeye düşürme" ifadeleri üzerinden kıyas yasağının aşılarak kanunilik ilkesinin ihlal edildiği hususunda bkz. Friedrich-Christian Schroeder, "Federal Yargıtay ve "Nullo Poena Sine Lege" Prensibi", Çev. Mehmet Cemil Ozansü, içinde Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 5 Suç Politikası, Kayıhan İçel, Yener Ünver, (Seçkin Yayınevi, 2005), 412.

[79] TCK'da yer alan bazı kavramların yanlış kullanıldığı hususunda bkz. Sami Selçuk, "Ana Dili Bilinci, Türkçe ve Hukuk Dilimiz", 3018-9; TCK m.82/b ve 83/3(f)'de yer alan "canavarca his" ifadesinin sorunlu olduğuna ve bu sebeple Yargıtay'ın konuyla ilgili çelişkili kararları bulunduğuna dair bkz. Eylem Baş, "Türk Ceza Hukukunda Canavarca His", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23, 1 (2021), 383-429.

[80] Başvurucunun ceza almasına neden olan münhasır ekonomik bölge kavramının Romanya hukukunda net bir tanımının olmadığı ve hem yerel içtihadın hem de bu içtihadın yerle mahkemece yorumlanışının öngörülebilir olmadığı, bu sebeple kanunilik ilkesinin ihlal edildiğine dair bkz. AİHM, *Pleshkov / Romanya*, 16 Eylül 2014, no.1660/03, § 69-76, https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 20.11.2025; AYM yasama dokunulmazlığı ile ilgili Anayasa m.83/2 h*ükmünde yer alan Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar* ifadesine ilişkin olarak bu durumların ne olduğuna dair belirliliği ve öngörülebilirliği sağlayan anayasal veya yasal bir düzenlemenin bulunmadığı hususunda bkz. AYM *Ömer Faruk Gergerlioğlu* [GK], B. No: 2019/10634, 1/7/2021, § 133-4, https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/, Erişim Tarihi: 12.12.2025.

B. CEZA NORMUNUN YARGISAL YORUMU VE AİHM'NİN YORUM YÖNTEMİ

1- Ceza Normunun Yargısal Yorumu

Yorum, ceza normunun anlam ve kapsamını belirlemek için yapılan fikri faaliyettir.[81] Çalışmanın konusu bakımından yargısal yorum, hâkim, mahkeme veya jüri[82] tarafından, önlerine gelen somut olay bakımından yapılan yorumdur. Yargılama makamı, hem suçun unsurlarını tespit ederken hem de bunun somut olaya uygunluğunu belirlerken yorum faaliyetine başvurur.

AİHM de bir kanun hükmü ne kadar açık bir şekilde kaleme alınmış olursa olsun, muğlak ifadelerin açıklığa kavuşturulması ve hükmün değişen koşullara uyarlanabilmesi için yargısal yoruma ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir.[83] Bu doğrultuda ceza normunun anlamını ortaya koymak ve yorumlamadan kaynaklanan şüpheleri gidermek yargı organının görevidir.[84] Böylelikle, ceza normundaki muğlak ifadeler mahkeme içtihatlarıyla belirli hale getirilerek öngörülebilirlik kriteri sağlanmış olur.[85]

Yorumda ilk olarak normun lafzı esas alınır. Bu çerçevede, normda yer alan kelimelerin anlamları tespit edilip dil bilgisi kuralları uygulanarak normun anlamı ortaya çıkarılmaya çalışılır.[86] Buna lafzi yorum denilir. Lafzi yorum, normun anlamını tespite yeterli olmazsa, kanunun hazırlık çalışmaları[87], sistematiği, amacı, düzenleme konusu hukuki müessesenin

---

[81] Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 134-5.

[82] Bkz. AİHM, *Jobe / Birleşik Krallık* (kabuledilemezlik kararı), no. 48278/09, 14 Haziran 2011; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 05.09.2025.

[83] Bkz. AİHM, *Kafkaris / Kıbrıs* [BD], no. 21906/04, AİHS 2008, § 141; *Yüksel Yalçınkaya / Türkiye* [BD], no. 15669/20, 26 Eylül 2023, §§ 239; https://hudoc.echr.coe.int/; ayrıca bkz. AYM, (*Mustafa Sevinç* [1. B.], B. No: 2021/58404, 31/10/2024, § 18), https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/, Erişim Tarihi: 02.05.2025

[84] Bkz. AİHM, *Pişkin / Türkiye*, no. 33399/18, 15 Aralık 2020, §§ 208-9; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 13.10.2025.

[85] Tolga Şirin, Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Kanun Kavramı, 245.

[86] Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 135.

[87] Madde gerekçelerinin hazırlık çalışmalarının bir görünümü olduğu hususunda bkz. Derya Tekin, "Ceza Normunun Yorumlanmasında Bir Araç Olarak Madde Gerekçesi", Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12, 2 (2024), 1123; buna

tarihçesi, mukayeseli hukuk ve hukukun genel ilkelerinden faydalanarak bir sonuca ulaşmaya çalışılır.[88]

Ancak, hangi yorum yöntemi uygulanırsa uygulansın, ceza hukukunda lafza sıkı sıkıya bağlı kalınması esastır[89] ve lafızdan kopuk bir yorum yöntemi söz konusu olamaz. [90] Dolayısıyla yorum yoluyla yeni bir suç tipi ihdas edilemez. Aksi uygulama kanunilik ilkesinin ihlaline yol açabilir.[91]

Dolayısıyla temel hak ve hürriyetleri doğrudan etkileyen ceza hukukunda, yorum faaliyeti kanunilik ilkesi ile sınırlıdır. Bu sebeple, ceza hukukunda kıyas yasağı benimsenmiş ve ceza normunun aşırı geniş bir şekilde yorumlanması yasaklanmıştır (*lex stricta*).[92] Bundan amaç, hukuki güvenlik ilkesinin de bir gereği olarak, keyfi cezalandırmanın önüne geçmektir.

Aksine yargısal yoruma sınır konulmadığı ve ceza normunun aşırı geniş yorumlandığı durumda yargılama, hâkimin şahsi görüşleri çerçevesinde şekillenir. Bu durum, kişiler bakımından, ceza normunun kapsamı ve uygulanan cezalar ile ilgili olarak öngörülemeyen bir sonuç doğmasına neden

karşın madde gerekçesinin kanun metnine dâhil olmadığı, yalnızca bir yorum aracı olduğu hususunda bkz. Okuyucu-Ergün, Ceza Kanunlarının Açıklığı İlkesi, 98.

[88] Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 135; yorum yöntemleri ile yorum faaliyetine yardımcı araçlar konusunda bkz. Baytaz, Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Yorum, 206-300; Cengiz Otacı, "Hermeneutik (Yorum Bilim) ve Ceza Kanunlarının Yorumu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 89* (2010), 439-491.

[89] Faruk Turinay, Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesinin Anayasal Temelleri, (İstanbul: XII Levha Yayınları, 2013), 145.

[90] Sözüer, Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş Ve Pratik Çalışma Notu, 6; doktrinde lafzın çerçevesini aşan yorumun taşkın yorum olarak kavramsallaştırılması ve kıyas olduğu hususunda bkz. Elvan Keçelioğlu, "Ceza hukukunda içtihadın sınırı, yorum ve kıyas", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 3, 11 (Ekim 2012), 89.

[91] Adem Sözüer, "Yasama Dokunulmazlığının İstisnasını Oluşturan Suçların Belirlenmesi Bağlamında Anayasa Mahkemesince Verilen İhlal Kararlarının Yerine Getirilmemesi Sorunu", Journal of Penal Law and Criminology, 11, 2 (2023), 298.

[92] Timmerman, Legality in Europe: on the principle'nullum crimen, nulla poena sine lege'in EU law and under the ECHR., 118; Kılıç, Maddi Ceza Hukukunda Anayasal Hakların Korunması, 89; Özgür Küçüktaşdemir, "Aydınlanma ve Ceza Hukuku", TBB Dergisi, 113 (Temmuz-Ağustos 2014), 78.

olabilir.[93] Ayrıca, yargı organının yorum yoluyla yeni bir norm koymasının önüne geçilerek, yasama ve yürütme organları arasındaki kuvvetler ayrılığı da sağlanmaya çalışılır.[94]

2- AİHM'nin Esas Aldığı Yorum Yöntemi

AİHS, uluslararası bir belge olması sebebiyle uluslararası hukukun yorum kurallarına bağlıdır.[95] Buna ilişkin kurallar ise Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi m. 31-33'de düzenlenmiştir. Mahkeme de kararlarında, Sözleşme normlarının yorumunda, Viyana Sözleşmesi'ni esas aldığını belirtmektedir.[96]

Buna göre, Sözleşme normları, iyi niyetle, lafza bağlı kalınarak ve Sözleşme'nin konu ve amacı göz önünde bulundurularak yorumlanır (m. 31). Sözleşme'nin amacı, "insan hakları ve temel özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi", "özgürlüklere saygılı ve hukukun üstünlüğüne dayalı gerçekten demokratik bir siyasal rejimin kurulmasıdır.[97] Bu yöntem yeterli olmazsa Sözleşme'nin hazırlık çalışmalarına ve tamamlayıcı yorum araçlarına başvurulabilir (m. 32).

Mahkeme, 1970'li yılların sonlarından itibaren, "temel hak ve özgürlükleri genişletici yorum" anlayışını benimsemiştir.[98] Bu anlayışın iki temel aracı

[93] Timmerman, Legality in Europe: on the principle'nullum crimen, nulla poena sine lege'in EU law and under the ECHR., 39.

[94] Timmerman, Legality in Europe: on the principle'nullum crimen, nulla poena sine lege'in EU law and under the ECHR., 40.

[95] Gözübüyük, Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 139; bu konuda bkz. Mehmet Şerif Yılmaz, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin Yorum Yöntemleri, (Doktora Tezi: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010).

[96] Bkz. AİHM, *Ukrayna ve Hollanda / Rusya* [BD], nos. 8019/16, 43800/14, 28525/20 ve 11055/22, 09 Temmuz 2025, § 179; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 25.05.2026.

[97] Gözübüyük, Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 139-40.

[98] Murat Erdoğan, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Temel Hak ve Özgürlüklerin Yorumu, Doktora Tezi, (Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 42.

ise "özerk kavramlar doktrini" ile "evrimsel (dinamik) yorum" anlayışıdır.[99] Özerk kavramlar doktrini yukarıda açıklanmıştı. Evrimsel yorum anlayışı ise, Sözleşme'nin yaşayan bir belge olduğu ve bu sebeple içinde bulunulan zamanın koşullarının dikkate alınması gerektiği düşüncesine dayanır.[100] Buna göre Mahkeme'nin genel yaklaşımının, Sözleşme'nin konu ve amacına dayanan evrimsel yorum yöntemi olduğu ifade edilebilir.[101]

Ancak, madde 7 bakımından, bu yorum anlayışının sınırı, kanunilik ilkesi ve öngörülebilirlik kriteridir. Bu çerçevede yargısal yorumun, kişilerin keyfi tutuklanmasına, kovuşturulmasına ve mahkûmiyete maruz bırakılmasına neden olmaması amaçlanır.[102] Bu kapsamda, ceza normunun sanığın aleyhine olacak şekilde geniş veya kıyasa varacak şekilde yorumlaması ihlal kararlarına neden olmaktadır.[103] Bu konu aşağıda incelenecektir.

3- Ceza Hukukundaki Yorum Yöntemi ile AİHM'nin Yorum Yönteminin Değerlendirilmesi

Yukarıda ifade edilen iki yorum yöntemi birlikte değerlendirildiğinde ortak ve ayrışan yönlerinin olduğu görülecektir.

İlk olarak her iki yorum yöntemi de lafzı esas almakla birlikte, bu yöntemle bir sonuca ulaşılamaması durumunda tamamlayıcı yorum yöntemlerine

[99] Erdoğan, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Temel Hak ve Özgürlüklerin Yorumu, 45.

[100] Erdoğan, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Temel Hak ve Özgürlüklerin Yorumu, 45.

[101] Rainey, Wicks, Ovey, Jacobs, White, and Ovey The European Convention on Human Rights, 163.

[102] Bkz. AİHM, *Yüksel Yalçınkaya / Türkiye* [BD], no. 15669/20, 26 Eylül 2023, §§ 239; *Del Río Prada / İspanya* [BD], no. 42750/09, AİHS 2013, §§ 93; *Korbely / Macaristan* [BD], no. 9174/02, AİHM 2008, §§ 71; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 09.09.2025; benzer şekilde bkz. AYM, (*Fuat Fettahoğlu* [GK], B. No: 2019/33972, 17/5/2023, § 54); (*Mustafa Sevinç* [1. B.], B. No: 2021/58404, 31/10/2024, § 18), https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/, Erişim Tarihi: 09.12.2025.

[103] Bkz. AİHM, *Del Río Prada / İspanya* [BD], no. 42750/09, AİHS 2013, § 93; *Yüksel Yalçınkaya / Türkiye* [BD], no. 15669/20, 26 Eylül 2023, §§ 256; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 28.08.2025.

başvurulmasını kabul etmektedir. Yine her iki yorum yöntemi de keyfiliği korumayı ve hukuk güvenliğini sağlamayı hedefler.

Buna karşın, ceza normunun lafza sıkı sıkıya bağlı yorum ilkesi ile AİHM'nin temel hak eksenli genişletici yorumda kullandığı araçlar ayrışmaya neden olabilecek niteliktedir. Birincisinde normun amacı, sistematiği, hazırlık çalışmaları gibi tamamlayıcı yorum araçları kullanılsa dahi lafızdan kopuk bir yorum kabul edilemez.

Ancak AİHM'nin kullandığı yukarıda bahsedilen araçlar, normun amacını ön plana alarak lafzı aşan bir yoruma neden olabilir. Bu tehlike, Sözleşme madde 7 bakımından, normun amacına uygun yorum yapılması ve öngörülebilirlik kriteri ile aşılmaya çalışılmaktadır. Aşağıda da açıklanacağı üzere, öngörülebilirlik kriterine uygunluk için yargısal yorumun suçun özüyle uyumlu olması gereklidir.

C. AİHM İÇTİHADINDA ÖNGÖRÜLEBİLİR YARGISAL YORUM

1- Genel Olarak

AİHM içtihadına göre yargısal yorum da öngörülebilir olmalıdır.[104] Dolayısıyla kişi, mahkeme kararlarını dikkate alarak, hangi icrai ya da ihmali fiilin kendisini cezai olarak sorumlu kılacağını ve bunun sonucunda hükmolunacak cezayı bilebilmelidir.[105] Dolayısıyla hem suçun unsurları hem de cezaya ilişkin yargısal yorum öngörülebilir olmalıdır.[106]

Bu bağlamda Mahkeme, ceza normunun ardından yargısal yorumun da öngörülebilirlik kriterine uygunluğunu incelemektedir. Ancak Mahkeme, incelemesinde yerel mahkemelerin yerine geçerek yerel mevzuatın yorumlanmasıyla ilgili problemleri çözmek gibi bir görevinin olmadığını özellikle

[104] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 16.

[105] Bkz. AİHM, *Jorgic / Almanya*, no. 74613/01, AİHS 2007-III, § 109-113; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 28.08.2025.

[106] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 16.

vurgulamaktadır.[107] Burada Mahkeme, madde 7 kapsamında, yerel mahkemenin ulusal ceza normunu nasıl yorumladığını değerlendirmektedir.[108]

AİHM içtihadında, yargısal yorumun suçun özüyle uyumlu ve kişi bakımından makul ölçüde öngörülebilir olduğu takdirde öngörülebilirlik kriterini karşıladığı belirtilmektedir.[109] Yorum konusuna geçmeden önce makul öngörülebilirlik konusuna değinmekte fayda vardır.

2- Makul Öngörülebilirlik

Öngörülebilirlik kriterine göre kişiden fiilinin sonuçlarını önceden tahmin edebilmesi beklenir. Ancak AİHM, bu öngörebilmenin mutlak bir şekilde olmasını aramamakta, "makul bir dereceye kadar" olmasını yeterli görmektedir.[110]

AİHM, öngörülebilirlik değerlendirmesinin, başvuru konusu metnin (ceza normunun) içeriğine, düzenlemeyi amaçladığı alana ve hitap ettiği kişilerin sayısına ve statüsüne bağlı olduğunu ifade etmektedir.[111] Bu

[107] Bkz. AİHM, *Yüksel Yalçınkaya / Türkiye* [BD], no. 15669/20, 26 Eylül 2023, §§ 240; *Korbely / Macaristan* [BD], no. 9174/02, AİHM 2008, §§ 72-73; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 02.09.2025.

[108] Schabas, The European Convention on Human Rights: A Commentary, 337; David Harris, Michael O'Boyle, Ed Bates, Carla Buckley, harris, o'boyle & warbrick Law of The European Convention on Human Rights, 3. Baskı, (Oxford University Press, 2014), 493.

[109] Bkz. AİHM, *S.W. / Birleşik Krallık*, 22 Kasım 1995, Series A no. 335-B, §§ 36; *Kononov/Letonya* [BD], no. 36376/04, AİHS 2010, §§ 185; *Streletz, Kessler and Krenz / Almanya* [BD], 22 Mart 2001, no. 34044/96, 35532/97 ve 44801/98, § 50; *Norman / Birleşik Krallık*, no. 41387/17, 6 Temmuz 2021, § 60-66; *Milanković / Hırvatistan*, no. 33351/20, 20 Ocak 2022, §§ 59, https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 02.09.2025; benzer şekilde bkz. AYM, (*Fuat Fettahoğlu* [GK], B. No: 2019/33972, 17/5/2023, § 54), https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/, Erişim Tarihi: 09.12.2025.

[110] Bkz. AİHM, The Sunday Times v. the United Kingdom (no.1), 26 Nisan 1979, n. 6538/74, §§ 49; Silver and Others v. the United Kingdom, 25 Mart 1983, n. no. 5947/72; 6205/73; 7052/75; 7061/75; 7107/75; 7113/75; 7136/75, §§ 87–88; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 28.08.2025.

[111] Bkz. AİHM, *Cantoni / Fransa*, 11 Kasım 1996, no. 17862/91, § 35; *Georgouleas ve Nestoras / Yunansitan*, no. 44612/13 ve 45831/13, 28 Mayıs 2020, § 65; https://

çerçevede Mahkeme, belirli bir mesleği icra eden veya özel bir durumu olan kişiler bakımından, öngörülebilirlik değerlendirmesinde farklı bir yaklaşım benimsemektedir.[112] Bu durumda öngörülebilirlik değerlendirmesi, kişinin mesleği veya özel durumu dikkate alınarak yapılmaktadır.[113] [114] Dolayısıyla, bankacılık, finans, medya veya belirli meslek grubuna dahil olan kişiler bakımından öngörülebilirlik değerlendirmesinde ortalama bir kişiye göre daha yüksek bir standart aranması olağandır.

3- Suçun Özüyle Uyumlu Yorum

İkinci olarak, öngörülebilirlik kriterinin yerine getirildiğinin kabulü için, ceza normunun yargısal yorumunun suçun özüyle uyumlu olması aranır.[115] Suçun özüyle uyumlu yorum, normun lafzı ve bağlamıyla uyumlu olan

---

hudoc.echr.coe.int/, Erişim Tarihi: 28.08.2025; benzer kararlar için bkz. Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 15.

[112] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 15; kavramın "öngörülebilirliğin öznel boyutu" olarak adlandırılması hususunda bkz. Denizhan Horozgil, Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi Bağlamında Terör Örgütüne Üye Olma Suçu, (Doktora Tezi: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2025), 169.

[113] Ambos, "Nulla Poena Sine Lege in International Criminal Law", 7; Paiusco, Nullum Crimen Sine Lege, the European Convention on Human Rights and the Foreseeability of the Law. A European Approach to the Problem of Judge-made Law in Criminal Law, 200; ayrıca bkz. AİHM, *Delbos ve Diğerleri / Fransa* (kabul edilemezlik kararı), no. 60819/00, AİHS 2004-IX; *Radio France ve Diğerleri / Fransa*, no. 53984/00, AİHS 2004-II, § 20; *Ooms / Fransa* (kabul edilemezlik kararı), no. 38126/06, 25 Eylül 2009; *Streletz, Kessler and Krenz / Almanya* [BD], 22 Mart 2001, no. 34044/96, 35532/97 ve 44801/98, § 78, https://hudoc.echr.coe.int/, Erişim Tarihi: 28.08.2025.

[114] Örneğin *Cantoni* davasına konu olayda süpermarket yöneticisi olan başvurucu tıbbi ürün satışı sebebiyle cezaya çaptırılmış ve kanunilik ilkesinin ihlal edildiği iddiasıyla AİHM'e başvuruda bulunmuştur. AİHM, süpermarket yöneticisi olan başvurucunun, uygun hukuki danışmanlık alıp mahkeme içtihatlarından faydalanarak, tıbbi ürünlerin satışı nedeniyle kovuşturma riski altında olduğunu fark etmesi gerektiğini ifade ederek Sözleşme'nin 7. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Bkz. AİHM, *Cantoni / Fransa*, 11 Kasım 1996, no. 17862/91, § 35; benzer kararlar için bkz. Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 15.

[115] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 16; ayrıca bkz. AYM, (*Mustafa Sevinç* [1. B.], B. No: 2021/58404, 31/10/2024, § 18), https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/, Erişim Tarihi: 02.05.2025.

yorumdur.[116] Buna göre yorum, lafızdan kopuk ve normun koruduğu hukuki değerden bağımsız olmamalıdır.

Bu yorum yöntemi, ceza hukukunda geçerli olan lafza bağlı yorum yöntemiyle tutarlılık gösterir. Dolayısıyla AİHM'nin benimsemiş olduğu temel haklar lehinde genişletici yorum yöntemi, öngörülebilirlik kriteri ile dengelenmektedir.

Suçun özüyle uyumluluk değerlendirmesi yapılırken, inceleme konusu ceza normu ile ilgili önceden verilmiş bir emsal karar olmamasının[117], normun ilk kez yorumlanıyor[118] veya yapılan değişiklik sonrası ilk kez uygulanıyor oluşunun[119], daha önce aynı eylemi yapan başka kişiler hakkında ceza soruşturması başlatılmamış olmasının herhangi bir önemi yoktur.[120]

AİHM'nin suçun özüyle yorum anlayışını göstermesi bakımından *S.W./ Birleşik Krallık* kararı önemlidir. Karara konu başvuruda Mahkeme, evlilik içinde dahi olsa rıza dışında cinsel ilişki fiilini tecavüz suçu kapsamında değerlendirmenin suçun özüyle uyumlu olduğunu ifade ederek kanunilik ilkesinin ihlal edilmediği kararına varmıştır. Ayrıca Mahkeme, bu yorumun Sözleşme'nin temel amaçları, insan onuru ve insan hürriyeti kavramıyla uyumlu olduğunu belirtmiştir.[121]

---

[116] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 16.

[117] Bkz. AİHM, *Saakashvili / Gürcistan*, no. 6232/20 ve 22394/20, 23 Mayıs 2024, § 152; *Sacharuk / Litvanya*, no. 39300/18, 23 Nisan 2024, § 158; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 04.09.2025.

[118] Bkz. AİHM, *Khodorkovskiy ve Lebedev / Rusya*, no. 11082/06 ve 13772/05, 25 Temmuz 2013, § 791-821; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 04.09.2025.

[119] Bkz. AİHM, Berardi ve Mularoni / San Marino, no. 24705/16 ve 24818/16, 10 Ocak 2019, § 54-57; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 15.09.2025.

[120] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 17.

[121] Bkz. AİHM, *S.W. / Birleşik Krallık*, 22 Kasım 1995, Seri A no. 335-B, § 43-46; aynı konuda bir karar için bkz. *C.R. / Birleşik Krallık*, 22 Kasım 1995, Seri A no. 335-C, § 41; benzer kararlar için bkz. *Yüksel Yalçınkaya / Türkiye* [BD], no. 15669/20, 26 Eylül 2023, §§ 255-268; *Jorgic / Almanya*, no. 74613/01, AİHS 2007-III, § 103-108; *Radio France ve Diğerleri / Fransa*, no. 53984/00, AİHS 2004-II, § 20; *Jasuitis and Šimaitis v. Lithuania*, nos. 28186/19 and 29092/19, 12 Aralık 2023, § 116-141; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 26.11.2025.

Burada başvuruya konu tecavüz suçu Kanun'da, "bir kadınla rızası olmaksızın gayri meşru bir şekilde cinsel ilişkiye girmek" şeklinde tanımlanmıştır. Başvurucunun fiili ise eşiyle, eşinin rızası olmaksızın zorla cinsel birliktelik yaşamaktır. Mahkeme, o zamana kadar süregelen ve evlilik birliği içinde zımni de olsa cinsel birlikteliğe rıza gösterilmiştir şeklindeki argümanı kabul etmemiş ve fiili tecavüz suçu kapsamında değerlendirmiştir. Burada Mahkeme'nin yorumu, tecavüz suçuna ilişkin normun lafzı ve bağlamıyla uyumludur. Ayrıca Mahkeme, kadının evlilik içinde dahi olsa cinsel özerkliğinin olduğunu kabul ederek, Sözleşme'nin koruduğu insan haklarına uygun bir yorumda bulunmuştur.[122]

D. AİHM İÇTİHADINDA ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK KRİTERİNE AYKIRI YARGISAL YORUM

Yukarıda ifade edilenin aksine, AİHM içtihadında, yargısal yorum suçun özüyle bağdaşmaz veya yerleşik mahkeme içtihatları ile çelişkili ise öngörülebilirlik kriterinin karşılanmadığı kabul edilir.[123]

1- Suçun Özüyle Bağdaşmayan Yargısal Yorum

Yukarıda suçun özüyle uyumlu yargısal yorumun tanımı yapılmıştı. Buradan hareketle suçun özüyle bağdaşmayan yorum, ceza normunun lafzı ve bağlamıyla uyumlu olmayan yorumdur. Dolayısıyla bu yorum şekli lafızdan kopuk ve normun koruduğu hukuki değerden bağımsızdır.

Bu çerçevede, ceza normunun, sanığın aleyhine olacak şekilde geniş veya kıyasa varacak şekilde yorumlaması durumunda, yargısal yorumun suçun özüyle bağdaşmadığı kabul edilmektedir.[124]

---

[122] Mahkemenin kararının öngörülebilir olmadığına dair bkz. Harris, O'Boyle, Bates, Buckley, harris, o'boyle & warbrick Law of The European Convention on Human Rights, 498.

[123] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 18.

[124] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 18; Anayasa Mahkemesi'nin benzer yaklaşımı için bkz. AYM, (*Fuat Fettahoğlu* [GK], B. No: 2019/33972, 17/5/2023, § 54); https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/, Erişim Tarihi: 09.12.2025.

a) Ceza Normunun Geniş Yorumu

Geniş yorum ise, ceza normunun anlamı ve kapsamının, suç teşkil etmeyen fiilleri de suç kapsamına alacak şekilde genişletilmesidir.[125] [126] Dolayısıyla bu yorum şekli lafızdan kopuktur ve ceza hukukunun yorum ilkeleriyle de uyumlu değildir.[127] Yerel mahkemelerce ceza normunun bu şekildeki geniş yorumu öngörülebilirlik kriterine aykırıdır.

AİHM, *Parmak ve Bakır / Türkiye* davası, geniş yorumu ortaya koyması bakımından önemlidir. Davaya konu olayda yerel mahkeme, BPKK/T adlı terör örgütünün propagandasını içeren el ilanları dağıtılmasını ve propaganda mahiyetindeki belgelerin evde bulundurulmasını, terör örgütü üyesi olma suçunu oluşturduğu kanaatine varmıştır. Yerel mahkeme gerekçesinde olayda maddi cebir ve şiddet olmasının zorunlu olmadığını manevi cebir halinde de suçun oluşacağını ifade etmiştir.

AİHM, ilk olarak 3713 sayılı TMK m.1'e göre, örgütün bir dereceye kadar maddi cebire işaret eden, güç ve şiddet kullanarak suç işlemeyi amaçlaması gerektiğini ifade etmiştir. Ardından Mahkeme, yerel mahkemenin, manevi cebir kavramının suçun nasıl unsuru hale geldiğini açıklamadığını, dolayısıyla ilgili ceza normuna suçun özüyle bağdaşmayan bir yorum getirerek

[125] Rainey, Wicks, Ovey, Jacobs, White, and Ovey The European Convention on Human Rights, 472; ayrıca bkz. AİHM, *Coeme ve Diğerleri / Belçika*, 22 Haziran 2000, nos.32492/96, 32547/96, 32548/96,

33209/96 ve 33210/96, § 145; https://hudoc.echr.coe.int/; benzer şekilde bkz. AYM, (*Fuat Fettahoğlu* [GK], B. No: 2019/33972, 17/5/2023, § 52); https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ Erişim Tarihi: 09.12.2025.

[126] Mevcut delillerle terör örgütüne üye olma suçundan mahkûmiyet kararı verilmesinin, suçun başvurucu aleyhine öngörülemez bir biçimde genişletici bir yoruma tabi tutulmasına yol açtığı gerekçesiyle kanunilik ilkesinin ihlal edildiğine dair bkz. AYM, (*Hasan Sarıcı* [GK], B. No: 2018/37695, 9/10/2024, § 48-52); benzer kararlar için bkz. (*Fuat Fettahoğlu* [GK], B. No: 2019/33972, 17/5/2023, § 62); (*Bilal Celalettin Şaşmaz* [1. B.], B. No: 2019/20791, 18/10/2022, § 62-4); https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ Erişim Tarihi: 09.12.2025.

[127] AİHM içtihadında kabul edilen geniş yorum kavramı, Türk Hukuku'nda mevcut genişletici yorum kavramından farklıdır. Genişletici yorum, lafzın anlamı genişletilerek yapılan yorumdur. Genişletici yorum, kıyasa varmadığı sürece serbesttir (TCK m.2). Baytaz, Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Yorum, 278.

yargısal takdirlerini genişletici bir şekilde kullandığını, kabul edilebilir yargısal yorumun sınırının ihlal edildiğini belirtmiştir.[128]

Dolayısıyla yerel mahkeme, suçun maddi unsurunu genişleten bir yorumda bulunmuştur. Bu yorum şekli, normun sınırlarını aşan, lafızdan kopuk bir değerlendirme olması sebebiyle öngörülebilir değildir. Şiddet içermeyen fiillerin, unsurunda şiddet barındıran bir suça sebep olacağının öngörülmesinin kişiden beklenilmesi makul değildir. Ayrıca, öngörülemeyen yargısal yorum, keyfi cezalandırmaya neden olarak temel hak ve hürriyetlere doğrudan müdahale etmektedir.

b) Kıyasa Varan Yorum

Kıyas, kanunda açıkça suç olarak tanımlanmamış bir fiilin, kanunda düzenlenmiş bulunan benzer bir suç tanımı kapsamında değerlendirilmesidir.[129] Dolayısıyla kıyas ile normun dışına çıkılıp kanunda suç olarak tanımlanmayan bir fiil suç kabul edilerek, yargı organı vasıtasıyla yeni bir suç oluşturulmaktadır.

AİHM'nin, *Vasiliauskas/Litvanya* davası kıyasa varan yorumu belirtmesi bakımından önemlidir. Davaya konu olayda yerel mahkeme, başvurucuları suçun kapsamında olmadığı halde "siyasi grup"lara karşı işlenen fiillerden

---

[128] Bkz. AİHM, *Parmak ve Bakır / Türkiye*, no. 22429/07 ve 25195/07, 3 Aralık 2019, §§ 62-77; terör örgütü üyeliği suçu ile ilgili kanun hükmünün geniş ve öngörülemez yorumunun suçun kurucu unsurlarını bir kenara bırakarak suçu katı bir sorumluluk suçuna benzetmesi ile ilgili olarak bkz. *Yüksel Yalçınkaya / Türkiye* [BD], no. 15669/20, 26 Eylül 2023, §§ 243-272 (anılan kararla ilgili ayrıntılı bir inceleme için bkz. Efe Can Karabulat, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye Karar İncelemesi", Karar İncelemeleri Dergisi, Sayı:2.2, Yıl:2024, 95-176.); ayrıca bkz. *Demirhan ve diğerleri / Türkiye*, no.1595/20 ve devamı, 22 Temmuz 2025, §§ 43-47; AİHM, *Navalnyye / Rusya*, no. 101/15, 17 Ekim 2017, §§ 58-69; *Ukrayna / Rusya (Re Crimea)*, no.20958/14, 38334/18, 25 Haziran 2024, §§ 1274, https://hudoc.echr.coe.int/; AYM, (*Fuat Fettahoğlu* [GK], B. No: 2019/33972, 17/5/2023, § 62); (*Mustafa Karakuş* [GK], B. No: 2020/34781, 17/1/2023, § 86); (*İdris Taniş (2)* [GK], B. No: 2018/21866, 14/12/2022, § 46-7); (*Bilal Celalettin Şaşmaz* [1. B.], B. No: 2019/20791, 18/10/2022, § 62-4), https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ Erişim Tarihi: 09.12.2025.

[129] Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 136; kıyas kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Baytaz, Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Yorum, 300-380.

dolayı soykırım suçundan mahkûm etmiştir.[130] AİHM, yerel mahkemenin ceza normuna ilişkin değerlendirmesinin, mahkûmiyet hükmünü başvuran aleyhine öngörülemez kılan ve kıyasa dayanan bir yorum olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Mahkeme, yerel mahkemelerce özel kastın ispatı ve suçun unsurlarının ortaya konulmayarak suçun özüne aykırı yorum yapıldığını dolayısıyla yargısal yorumun öngörülebilir olmadığını belirterek Sözleşme'nin 7. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.[131] [132]

Burada yerel mahkeme, davaya konu normun kapsamında olmayan *siyasi grupları* da normun kapsamına sokarak kıyasa başvurmuş ve yeni bir suç tipi ihdas etmiştir. Bu durum öngörülebilir değildir ve başvuru aleyhine bir sonuca neden olmaktadır. Ayrıca bu karar, uluslararası hukuka göre suç sayılan fiiller bakımından da kıyasın kabul edilemeyeceğini belirtmesi bakımından da önemlidir.

[130] Bahse konu Soykırım Sözleşmesi "Madde 2- Bu Sözleşme bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden her hangi biri, soykırım suçunu oluşturur…" hükmüne haizdir. Dolayısıyla, yerel mahkeme kararına esas teşkil eden "siyasi gruplar" soykırım suçu kapsamında değildir.

[131] Bkz. AİHM, *Vasiliauskas/Litvanya* [BD], no.35343/05, 20 Ekim 2015, §§ 179-186; kararla ilgili ayrıntılı bir inceleme için bkz. Kai Ambos, "The Crime of Genocide and the Principle of Legality under Article 7 of the European Convention on Human Rights", Human Rights Law Review, 17, 1 (2017), 175-186; benzer bir karar için bkz. AİHM, *Korbely / Macaristan* [BD], no. 9174/02, AİHM 2008, §§ 86-95; sorumlu müdürler için öngörülen hapis cezasının kıyas yoluyla yayın sahibi hakkında da uygulanmasının kanunilik ilkesinin ihlali hususunda bkz. *Başkaya ve Okçuoğlu / Türkiye* [BD], nos. 23536/94, 24408/94, 08 Temmuz 1999, §§ 42-3 https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 08.09.2025.

[132] Araç sahibi olan başvurucu tarafından, aracın sürücü belgesi olmayan kişiye bilerek verilip verilmediği hususları değerlendirilmeden, söz konusu fiilin Kanun'un öngördüğü sınırlar içinde olup olmadığı açık ve yeterli şekilde irdelenmeden, kanun hükmünün kapsamı objektif sorumluluk esaslarına göre, kıyasa yol açacak biçimde genişletilerek, talebin reddine karar verilmesinin kanunilik ilkesinin ihlaline yol açtığı hususunda bkz. AYM, (*Mehmet Güzeloglu* [2. B.], B. No: 2014/3134, 7/5/2015, § 31-8); benzer kararlar için bkz. (*Mustafa Karakuş* [GK], B. No: 2020/34781, 17/1/2023, § 86); (*İdris Taniş (2)* [GK], B. No: 2018/21866, 14/12/2022, § 46-7); https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ Erişim Tarihi: 09.12.2025.

2- Yerleşik Mahkeme İçtihatlarıyla Çelişen Yargısal Yorum

Yerleşik mahkeme içtihadı[133], ilgili ceza normunun yorumu hususundaki mahkeme kararlarının, mahkemelerce benimsenerek yerleşik hale gelmiş olması olarak ifade edilebilir.[134] Dolayısıyla, yargısal yorumun öngörülebilir olması için yerleşik mahkeme içtihadıyla uyumlu olması gereklidir. Buna karşın yerleşik mahkeme içtihadıyla çelişen yargısal yorum ise öngörülebilirlik kriterinin ihlaline neden olur. [135][136]

[133] İdare hukuku bağlamında içtihat kavramı ve unsurları hakkında bkz. Nazlı Ece Özin, İdare Hukuku Perspektifiyle Oluşum ve Değişim Süreçleri İçinde İçtihat Kurumu, (Doktora Tezi: Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2025), 19 vd.

[134] Örneğin bir kişinin, başka bir kişinin internet bankacılığı hesabına izinsiz olarak girip mevduat hesabında bulunan parayı başka birisinin hesabına aktarması fiilinin, var olan verilerin başka bir yere gönderilmesi yoluyla haksız çıkar sağlama suçunu mu (TCK m. 244/4) yoksa bilişim sistemleri kullanmak suretiyle hırsızlık suçunu mu (TCK m. 144/2-e) oluşturacağı hususunda mahkemelerin farklı kararları vardı. Ancak Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 17/11/2009 gün ve 193/268 sayılı kararıyla birlikte anılan fiilin, nitelikli hırsızlık suçunu oluşturduğu hükme bağlanmış ve bu uygulama yerleşik hale gelmiştir. Bkz. Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 08 Mart 2023 tarih ve 2022/16305 E., 2023/1084 K. Sayılı kararı; https://karararama.yargitay.gov.tr/, Erişim Tarihi: 12.12.2025.

[135] Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, 18; García, The principle of legality in international law:A study towards the reconciliation of justice and legality, 281-2; Tolga Şirin, Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Kanun Kavramı, 261.

[136] Anayasa Mahkemesi'nin konuyu adil yargılanma hakkı kapsamında incelediği hususunda bkz. AYM, (Türkan Bal [GK], B. No: 2013/6932, 6/1/2015, § 72-73; öngörülemez bir şekilde yerleşik içtihattan farklı karar verilmesinin mülkiyet hakkını ihlali hususunda bkz. (Murat Çevik (5) [1. B.], B. No: 2013/3246, 16/12/2015, § 53-55); (Aşır Tunç [1. B.], B. No: 2015/17453, 22/1/2019, § 58-69; https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/; benzer şekilde bkz. AİHM, Micallet / Malta, no.17056/06, 15 Ekim 2009, § 81; güçlü gerekçeler içermeyen önemli içtihat değişikliğinin adil yargılanma hakkını ihlali ile ilgili olarak bkz. Atanasovski / Makedonya Eski Yugoslavya Cumhuriyeti, no. 36815/03, 14/01/2010, § 36-39; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 06.09.2025; bu konuda bir çalışma için bkz. Okan Taşdelen, "Çelişkili Yargı Kararlarının Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi." Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Sayı:7, Yıl:2016; Ali Güzel, "İçtihat Uyuşmazlığı Nedeniyle Adil Yargılanma Hakkının İhlali." Çalışma ve Toplum, Sayı:3.78, Yıl:2023, 1993-2042.

AİHM'nin, *Dragotoniu ve Militaru-Pidhorni / Romanya* kararı, konunun ele alınması bakımından önemlidir. Karara konu olayda Mahkeme, rüşvet suçunun yalnızca kamu görevlileri tarafından değil özel sektör çalışanları tarafından da işlenebileceğine dair yargısal yorumun, yerleşik mahkeme içtihadıyla çeliştiği gerekçesiyle öngörülebilir olmadığını belirtmiştir.[137] [138]

Yargısal yorumun öngörülebilir olması hukuki güvenlik ilkesinin korunması bakımından da önemlidir.[139] Bilindiği üzere ceza normu ile ilgili yerleşik içtihat, kişilerin davranışlarını buna göre şekillendirmesini sağlamaktadır. Bu nedenle yerleşik mahkeme içtihadıyla çelişen yargısal yorum,

[137] Bkz. AİHM, *Dragotoniu ve Militaru-Pidhorni / Romanya*, no. 77193/01 ve 77196/01, 24 Mayıs 2007, § 42-45; AİHM bu kararı ile ceza ve cezanın infazı kavramları bakımından, önceden vermiş olduğu Hogben ve Kafkaris kararlarından aşamalı olarak farklı bir yaklaşım benimsediğine dair bkz. Ana Zdravković, "Few questions yet to be answered in regard to the Article 7 of the European Convention on Human Rights", EU and comparative law issues and challenges series *(ECLIC)*, 4 (2020), 687; benzer kararlar için bkz. AİHM, *Del Río Prada / İspanya* [BD], no. 42750/09, AİHS 2013, § 115-117; AİHM, *Alimuçaj / Arnavutluk*, no. 20134/05, 7 Şubat 2012, §§ 161-2; *Kupinskyy / Ukrayna,* no. 5084/18, 10 Kasım 2022 §§ 49; https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 28.08.2025; Anayasa Mahkemesinin koşullu salıverilme süresi ile ilgili verdiği benzer bir karar için bkz. (*Ahmet Oflaz ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2023/51685, 16/9/2025, § 39-40), https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/, Erişim Tarihi: 19.12.2025.

[138] AİHM'nin Kokkinakis/Yunanistan kararı, yargısal yorumun yerleşik mahkeme içtihadıyla uyumlu olması halinde öngörülebilirlik kriterini karşıladığını ifade etmesi bakımından önemlidir. Mahkeme, dini propaganda yapmak (proselytism) suçuna ilişkin ceza normunun lafzını açıklayan ve başvurucunun davranışlarını buna göre düzenlemesini sağlayan yerleşik bir içtihat olduğunu ifade ederek kanunilik ilkesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Bkz. AİHM, Kokkinakis / Yunanistan, 25 Mayıs 1993, no.14307/88, § 40, 52-3; benzer bir karar için bkz. Larissis ve Diğerleri / Yunanistan, 24 Şubat 1998, no.23372/94, § 35; tekerrür kavramının yerleşik mahkeme içtihatlarıyla ortaya konulduğu hususunda bkz. Achour / Fransa, 29 Mart 2006, no.67335/01, § 44-61; zincirleme suç kavramının yerleşik mahkeme içtihatlarıyla ortaya konulduğu hususunda bkz. Rohlena / Çek Cumhuriyeti [BD], 27 Ocak 2015, no.59552/08, § 59-60 https://hudoc.echr.coe.int/; Erişim Tarihi: 28.11.2025.

[139] Cengiz Otacı, "Öngörülebilirlik Bağlamında Ceza Hukuku İçtihatları ve İçtihatların Sağlaması Gereken Hukuki Güvenlik", Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, Yıl:2016, Sayı:12, 288; Tolga Şirin, Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Kanun Kavramı, 264.

kişiler bakımından öngörülebilirliği ortadan kaldırarak keyfi cezalandırmaya yol açabilmektedir.

AİHM'nin konuyla ilgili içtihadı genel olarak değerlendirildiğinde, suçun özüyle uyumlu olmayacak şekilde geniş, kıyasa varan ve yerleşik içtihat ile çelişen yargısal yorumun öngörülebilirlik kriterine aykırı olduğu görülmektedir. Her iki durumda da kişi bakımından fiilinin sonuçlarını öngörememe durumu söz konusu olmakta ve kanunilik ilkesi ihlal edilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, ceza normunun yargısal yorumunun, hangi koşullarda öngörülebilir kabul edileceği, hangi durumda ise kanunilik ilkesinin ihlaline yol açtığı sorusunun cevabı aranmaya çalışılmıştır. Çalışmada, kanunilik ilkesine ilişkin AİHM'nin yaklaşımını ortaya koyan, içtihadın gelişiminde belirleyici rol oynayan kararları ile konuya ilişkin doktrin esas alınmış; konunun çerçevesini aşmamak amacıyla Anayasa Mahkemesi'nin konuya ilişkin yaklaşımına ise kısaca değinilmekle yetinilmiştir. Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin ceza normunun yargısal yorumuna ilişkin içtihadının AİHM standartlarıyla karşılaştırmalı olarak incelenmesinin, ileride yapılacak olan çalışmalar için ayrı bir araştırma konusu oluşturabileceği değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede, AİHM'nin madde 7 kapsamındaki içtihadı incelendiğinde, Mahkeme'nin yargısal yorumu kategorik olarak reddetmediği, aksine muğlak ifadelerin açıklığa kavuşturulması ve hukukun gelişen olaylara uyum sağlaması bakımından gerekli gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak Mahkeme, kişi bakımından makul ölçüde öngörülemeyen yargısal yorumu madde 7 ile bağdaşmaz olarak kabul etmektedir.

Bu çerçevede, suçun özüyle uyumlu ve kişi bakımından makul ölçüde öngörülebilir yargısal yorumun kanunilik ilkesiyle bağdaştığı tespitine varılmıştır. Buna karşılık lafızdan ve suçun koruduğu hukuki değerden kopuk, normun kapsamını sanık aleyhine genişleten, kıyasa varan ve yerleşik mahkeme içtihadından öngörülemeyen bir şekilde ayrılan yargısal yorumun öngörülebilirlik kriterine aykırı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ceza hukukunun, kişilerin temel hak ve hürriyetleri üzerindeki olası ağır sonuçları dikkate alındığında, yargısal yorumun öngörülebilirlik kriterine ve dolayısıyla kanunilik ilkesine uygun olması temel bir güvence niteliği taşımaktadır. Bu durum, hem kişilerin keyfi olarak kovuşturulması, mahkûm

edilmesi ve cezalandırılmasının önüne geçilmesi hem de Sözleşme madde 7 bağlamında Türkiye aleyhine verilen ihlal kararlarının önlenmesi bakımından önemlidir. Bu nedenle, yasama organınca ceza normunun belirlilik ilkesine uygun hazırlanması, başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere yüksek mahkemelerce içtihat birliğinin sağlanması, ceza hâkimleri tarafından AİHM'nin Sözleşme'nin 7. maddesi kapsamında oluşturduğu standartların uygulamaya yansıtılması, kanunilik ilkesinin etkin bir şekilde korunmasının temel koşulları arasında yer almaktadır.

KAYNAKLAR

Akıncı, Müslüm. "Normatif düzen kalitesi", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3, (2012), 187-213.

Akyürek, Güçlü. "AİHM İmret-Türkiye (2) Kararı Işığında Yasallık İlkesi", Suç ve Ceza Dergisi, Sayı: 3 (2018), 9-16.

Alatlı, Alev. Batı'ya Yön Veren Metinler Cilt 3, (İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı Kapadokya MYO), 2010.

Ambos, Kai. "Nulla Poena Sine Lege in International Criminal Law", içinde Sentencing and Sanctioning in Supranational Criminal Law, editör R Haveman and O Olusanya (Intersentia Antwerpen, 2006), 17–35.

Ambos, Kai. "The Crime of Genocide and the Principle of Legality under Article 7 of the European Convention on Human Rights", Human Rights Law Review, 17, 1 (2017), 175-186.

Aras, Bahattin. "Disipilin Soruşturmaları Bakımından Hukuki Güvenlik ve Belirlilik İlkeleri", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16, 1 (2021), 235-276.

Artuk, Mehmet Emin. "Kanunilik ilkesi ve tarihçesi", Ceza Hukukunda Kanunilik İlkesi içinde, (derleyen Yener Ünver), (Seçkin Yayıncılık, 2014), 39-59.

Baş, Eylem. "Türk Ceza Hukukunda Canavarca His", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23, 1 (2021), 383-429.

Baytaz, Abdullah Batuhan. Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Yorum, Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 2015.

Beccaria, Cesare. Suçlar ve Cezalar Hakkında, Çeviren Sami Selçuk, 6. Baskı. (İmge Kitabevi, 2016).

Bozbayındır, Ali Emrah. Kanunilik İlkesi ve Özel Ceza Kanunları, (TÜSİAD Yayınları, 2013)

Can, Osman. "Belirlilik İlkesine Anayasal Bir Bakış", Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 9, 1-2 (2005), 89-125.

Demir, Hande Seher. "AİHS m. 7/2'de Belirtilen "Uygar Uluslar Tarafından Tanınan Hukukun Temel İlkeleri" İfadesine AİHM'nin İçtihadî Yaklaşımı", 19. International Scientific Research Congress Social and Educational Sciences, https://www.ubaksymposium.org/kitaplar/ubak_19_sosy_tammtn_kitap_.pdf, Erişim Tarihi: 23.05.2025, 190-8.

Dias, Talita de Souza. "Accessibility and Foreseeability in the Application of the Principle of Legality under General International Law: A Time for Revision?", Human Rights Law Review, Yıl:2019, Sayı:19, 649-74.

Dijk, van Peter, Fried van Hoof, Arjen van Rijn, Leo Zwaak (eds.). Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, 4. Baskı, (Oxford, Intersentia, 2006).

Doğan, İlyas, Balkan Demirdal, "Suç ve Cezaların Kanuniliği ve Geçmişe Yürütülememesi İlkesi", Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku içinde, (Ed. İlyas Doğan) (Astana Yayınları, 2019), s. 211-221.

Erdoğan, Murat. Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Temel Hak ve Özgürlüklerin Yorumu, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

Erem, Faruk, Ahmet Danışman, Mehmet Emin Artuk. Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14.Baskı. (Seçkin Yayınevi, 1997).

Eşitli, Ezgi Aygün. "Suçların ve Cezaların Kanuniliği İlkesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 104, 2013, 225-246.

García, Alejandro Lerena. The principle of legality in international law: A study towards the reconciliation of justice and legality, (Doktora Tezi: Universidad Carlos III de Madrid and Aix-Marseille Université, 2023).

Gözler, Kemal. İnsan Hakları Hukuku, 3. Baskı. (Ekin Yayınevi, 2020).

Gözübüyük, Şeref, Feyyaz Gölcüklü. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 8. Bası, (Turhan Kitabevi, 2009).

Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights-No Punishment Without Law, Council of Europe/European Court of Human Rights, 28 February 2025, https://ks.echr.coe.int, Erişim Tarihi:14.05.2025

Güzel, Ali. "İçtihat Uyuşmazlığı Nedeniyle Adil Yargılanma Hakkının İhlali", Çalışma ve Toplum, 3, 78 (2023), 1993-2042.

Hafızoğulları, Zeki. Ceza Normu Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni, 2. Baskı (US-A Yayıncılık, 1996).

Hafızoğulları, Zeki, Muharrem Özen. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, (US-A Yayıncılık, 2011).

Harris, O'Boyle, Warbrick. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku (Çev. Mehveş Bingöllü Kılcı-Ulaş Karan), Güncelleştirilmiş 4. Baskı, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2021).

Harris, David, Michael O'Boyle, Ed Bates, Carla Buckley. Harris, O'boyle & Warbrick Law of The European Convention on Human Rights, 3. Baskı, (Oxford University Press, 2014).

Horozgil, Denizhan. Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi Bağlamında Terör Örgütüne Üye Olma Suçu, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2025.

https://karararama.yargitay.gov.tr/

https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/

https://hudoc.echr.coe.int/

https://sozluk.gov.tr/

İba, Hasan. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Anayasa Çatışması Bağlamında Sözleşme'nin Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesine

İlişkin 7. Maddesinin Türk Hukukunda Uygulanabilirliği Sorunu", Adalet Dergisi, 73, (2024), 367-402.

İnci, Zekiye Özen, Ahmet Can Yazgı "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesinin Güncel Kararları Işığında Örgüt Adına Suç İşleme (TCK m. 220/6) Suçu", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 17, 209 (2022), 723-92.

Kangal, Zeynel. "Anayasal Güvence Olarak Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi", Ceza Hukuku Dergisi, 6, 17 (2011), 61-106.

Karabulat, Efe Can. "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye Karar İncelemesi", Karar İncelemeleri Dergisi, 2, 2 (2024), 95-176.

Katoğlu Tuğrul. "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Bakımından Hukuki Güvenlik İlkesi", Kamu Hukukçuları Platformu, Hukuk Güvenliği, 8-9 Kasım 2013, Ankara, (Haz. Ece Göztepe), Türkiye Barolar Birliği Yayınları:277.

Keçelioğlu, Elvan. "Ceza Hukukunda İçtihadın Sınırı, Yorum ve Kıyas", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 3, 11 (Ekim 2012), 77-100.

Kılıç, Ali Şahin. Maddi Ceza Hukukunda Anayasal Hakların Korunması, (Adalet Yayınevi, 2025).

Köküsarı, İsmail. Anayasa Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Kunter, Nurulllah, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu. Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 17. Bası., (Beta Yayınevi, 2009).

Küçüktaşdemir, Özgür. "Aydınlanma ve Ceza Hukuku", TBB Dergisi 113, (Temmuz-Ağustos 2014), 57-98.

Okuyucu-Ergün, Güneş. Ceza Kanunlarının Açıklığı İlkesi, (Yetkin Yayınları, 2023).

Otacı, Cengiz. "Hermeneutik (Yorum Bilim) ve ceza kanunlarının yorumu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 89 (2010), 439-491.

Otacı, Cengiz. "Öngörülebilirlik Bağlamında Ceza Hukuku İçtihatları ve İçtihatların Sağlaması Gereken Hukuki Güvenlik", Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, 12 (2016), 275-312.

Öcal, Göktürk. Aydınlanma Çağı'nda Ceza Hukuku Felsefesi ve Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi, Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Özgenç, İzzet. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 20. Baskı. (Seçkin Yayıncılık, 2024).

Özin, Nazlı Ece. İdare Hukuku Perspektifiyle Oluşum ve Değişim Süreçleri İçinde İçtihat Kurumu, Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2025.

PaiYayusco, Sara. Nullum Crimen Sine Lege, the European Convention on Human Rights and the Foreseeability of the Law. A European Approach to the Problem of Judge-made Law in Criminal Law, 1. Baskı, (Nomos Verlagsgesellschaft, 2021).

Peristeridou, Christiana. The Principle of Legality in European Criminal Law, Doktora Tezi, Maastricht University, 2015.

Pomorski, Stanislaw. American common law and the principle nullum crimen sine lege, 2. Baskı, (Polish Scientific Publishers, 1975).

Rainey, Bernadette, Elizabeth Wicks, and Clare Ovey. Jacobs, White, and Ovey The European Convention on Human Rights, 7. Baskı, (Oxford University Press, 2017).

Rychlewska, Aleksandra. "The Nullum crimen sine Lege principle in the European convention of human rights: the actual scope of guarantees", Polish Yearbook of International Law, 36, (2016), 163-186.

Sanz-Caballero, Susana. "The Principle of Nulla Poena Sine Lege Revisited: The Retrospective Application of Criminal Law in the Eyes of the European Court of Human Rights", The European Journal of International Law, 28, 3 (2017), 787-817.

Schabas, William A. The European Convention on Human Rights: A Commentary, (Oxford University Press, 2015).

Schroeder, Friedrich-Christian. "Federal Yargıtay ve "Nullo Poena Sine Lege" Prensibi", Çev. Mehmet Cemil Ozansü, içinde karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 5 Suç Politikası, Kayıhan İçel, Yener Ünver, (Seçkin Yayınevi, 2005), 412.

Selçuk, Sami. "Ana Dili Bilinci, Türkçe ve Hukuk Dilimiz", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan, 21, (2019), 3013-3023.

Sözüer, Adem. "Yasama Dokunulmazlığının İstisnasını Oluşturan Suçların Belirlenmesi Bağlamında Anayasa Mahkemesince Verilen İhlal Kararlarının Yerine Getirilmemesi Sorunu", Journal of Penal Law and Criminology, 11, 2 (2023), 275-303.

Sözüer, Adem, Yiğit Yeniyetişme. "Cumhuriyetin 100. Yılında Kanunilik İlkesi Bağlamında İdarenin Düzenleyici İşlemleriyle Suç ve Ceza Hukuku Yaptırımı Öngörme Yasağı", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 29, 2 (2023), 897-922.

Sözüer, Adem. Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş Ve Pratik Çalışma Notu, (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2015).

Şirin, Tolga. Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Kanun Kavramı (İHAM, FAYM ve AYM), (On İki Levha Yayıncılık, 2016).

Taşdelen, Okan. "Çelişkili Yargı Kararlarının Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 7 (2016).

Taner, Fahri Gökçen. Ceza Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, 1. Baskı, (Seçkin Yayınevi, 2019).

Tarakçıoğlu, Zeynep Esra. AİHM Kararları Işığında Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi, Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Tekin, Derya. "Ceza Normunun Yorumlanmasında Bir Araç Olarak Madde Gerekçesi", Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12, 2(2024), 1112-1137.

Timmerman, Mikhel. Legality in Europe: on the principle'nullum crimen, nulla poena sine lege'in EU law and under the ECHR., Doktora Tezi, European University Institute, 2018.

Truu, Mario. "The European Court of Human Rights and the principle of foreseeability (lex certa and stricta): How to Determine Whether an Offence Is Clearly Defined in Criminal Law", Juridica International, 31 (October 2022), 98-110.

Turinay, Faruk. Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesinin Anayasal Temelleri, (XII Levha Yayınları, 2013).

Ünver, Yener. Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, (Seçkin Yayıncılık, 2003).

Yavuz, Can. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Suç ve Cezaların Kanuniliği İlkesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 145 (2019), 13-52.

Yılmaz, Mehmet Şerif. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin Yorum Yöntemleri, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Zdravković, Ana. "Few questions yet to be answered in regard to the Article 7 of the European Convention on Human Rights", EU and comparative law issues and challenges series (ECLIC), 4 (2020), 670-698.